

ÜÇÜNCÜ SEKTÖR

ISSN 1300-1469

KOOPERATİFÇİLİK

OCAK-ŞUBAT-MART 1998

SAYI: 119

KOOPERATİFÇİLİK

ÇARIM EKONOMİSİ

HUKUK

İKTİSAT

YÖNETİM

İŞLETME

SOSYAL EKONOMİ

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİM VAKFI

Türk Kooperatifçilik Kurumu Organları YÖNETİM KURULU

- Başkan :** Prof.Dr. Rasih DEMİRCİ
Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
- Başkan Yardımcısı :** Prof. Dr. Ahmet ÖZÇELİK
A.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi
- Muhasip Üye :** Doç. Dr. Nevzat AYPEK
G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Prof. Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
- Üye :** Prof. Dr. Burhan AYKAÇ
Gazi Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
- Üye :** Erol DOK
Ziraat Yüksek Mühendisi, İş adamı
- Üye :** Prof.Dr. Celal ER
A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** İrfan GÜNDOĞDU
T. Tarım Kredi Koop. Merkez Birliği A.P.K. Değerlendirme ve Koordinasyon Şefi
- Üye :** Yavuz KOCA
Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdür Müşaviri
- Üye :** Dr. Nurullah ÖZCAN
Çevre Bakanlığı Çevre Kirliliği Önleme ve Kontrol Genel Müdür Yardımcısı
- Üye :** Kamil ÖZDEMİR
Pankobirlik Genel Müdürü
- Üye :** Yrd. Doç. Dr. Nurettin PARILTI
G.Ü. İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi
- Üye :** Doç. Dr. Ahmet TURAN
A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Nevzat USLUCAN
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı TÜGEM Kord. ve Değerlendirme Daire Başkanı
- Üye :** Dr. Selim YÜCEL
T. Şeker Fabrikaları A.Ş. A.P.K. Daire Başkanı

DENETLEME KURULU

- Başkan :** Nail ÇELEBİ
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Başmüfettişi
- Üye :** Yrd. Doç. Dr. Süleyman COŞKUNER
G.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi Makina Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi
- Üye :** Mevlüt KAVAS
Pankobirlik Mali İşler ve Bilgi İşlem Müdürü

HAYSİYET DİVANI

- Başkan :** Nurettin HAZAR
Türk Kooperatifçilik Kurumu Eski Başkanı
- Üye :** Metin AKIN
T. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Hukuk Müşaviri
- Üye :** Hüsnü POYRAZ
Türk Kooperatifçilik Kurumu Eski Başkanı

KOOPERATİFÇİLİK

Ocak - Şubat - Mart 1998 Sayı: 119

Türk Kooperatifçilik Kurumu ve Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Tarafından

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Fiyatı : 750.000.- TL.

Yıllık Abone : 3.000.000.-TL.

Yurtdışı : 4 \$

Yazışma Adresi: Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A - 06420 Kızılay/ANKARA
Tel : 431 61 25 , 431 61 26 Fax: 434 06 46
INTERNET: tkk.@tr-net.net.tr

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına Sahibi
Prof.Dr.Rasih DEMİRCİ

Yazı İşleri Müdürü
Prof.Dr.Celal ER
Teknik Sorumlu
İrfan GÜNDOĞDU

YAYIN KURULU

Başkan : Prof.Dr.Ahmet ÖZÇELİK
Raportör : Doç.Dr.Ahmet TURAN
Üye : İrfan GÜNDOĞDU
Üye : Yavuz KOCA
Üye : Osman OKTAY
Üye : Dr.Selim YÜCEL

İÇİNDEKİLER

Başyazı Vergi Yasaları Değişiyor Yavuz KOCA	3
Tokat İlinde Seçilmiş Bir Yörede Ayçiçeği Üretim ve Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Araştırma Arş.Gör.Murat SAYGILI - Zir.Müh.Arzu TAMTÜRK	7
Alternatif Politikaların Türkiye Pirinç Piyasasına Etkilerinin Tahmini Doç.Dr.Necati TÜREDİ	21
Yönetimde Hoşgörünün Anlam ve Önemi Doç.Dr.Remzi FINDIKLI	41

B A Ş Y A Z I

VERGİ YASALARI DEĞİŞİYOR

Yavuz KOCA*

Şubat ayının en önemli gündem maddesi, ABD'nin Birleşmiş Milletler adına Irak'ı vurma planını saymazsak herhalde "Yeni Vergi Yasaları" oldu. Bu yazı kaleme alınırken, vergi yasalarında önemli değişiklik ve düzenlemeler yapmak amacıyla Maliye Bakanlığınca hazırlanan yeni vergi yasalarının Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) görüşülmesine devam ediliyor. TBMM'de ve kamuoyunda tartışıldıkça her aşamada değişikliklere uğraması nedeniyle, sonuçta ortaya nasıl birşey çıkacağını şimdiden tam olarak kestirmek güçtür. Ancak için çerçevesi hemen hemen tamamlanmıştır.

Biz bu yazımızda vergi yasası'nın kooperatifleri ilgilendiren yönüne değinmek istiyoruz. Yeni vergi yasasının kooperatiflere ne getireceğini bilmeden önce, mevcut vergi yasaları kooperatiflere ne gibi kolaylıklar tanıyor onu bilmekte fayda vardır. Çünkü; bir kazanım elde etmek için mücadele verirken birincil öncelikle eldekini kaybetmemenin hesabını yapmak gerekir. Zira, kanaatimizce mevcut yasalar'da kooperatiflere önemli ölçüde istisna ve muafiyetler tanınmıştır. Bu amaçla, Kurumumuzun da Yönetim Kurulu Üyesi olan A.Ü.Ziraat Fakültesi öğretim üyelerin'den Doç.Dr.Ahmet TURAN'ın danışmanlığında üç kişi (Pınar YAŞAR, Rustamcan ARTIHOCA YEV, Saydulla MUYDİNOV) tarafından hazırlanan tezi incelemek yetiyor. Tezin konusu "Türkiye'de Kooperatiflerin Vergilendirilmesi ve Kooperatiflerin Çeşitli Vergi Yasaları Karşısındaki Durumu"dur.

Burada kooperatiflerin vergiler karşısındaki durumunu vergi bazında sırasıyla incelemeyen önce bir konuya değinmek durumundayız. Ekonomisi gelişmiş ülkelerin hemen tamamında olduğu gibi Türkiye'de de kooperatiflere istisna ve muafiyetler; kooperatiflerin kendi ayakları üzerinde durabileceği, ortaklarının insan onuruna yakışır bir hayat standardını yakalayabildiği ve tam demokratik, özerk bir yönetim yapısına kavuşarak dış etkilerden arındırılacağı şartlara kavuşuncaya kadar sürsün itenmektedir. Yoksa, ila-nihaye her ahvalda muafiyet ve istisna isteyen kooperatif ve/veya kooperatifçi olduğu sanılmasın.

* Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Üyesi

Oldukça özet bir şekilde, her vergi gurubu için kooperatiflerin durumunu inceleyecek olursak;

Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) : Kooperatifler Kanunu'nun 93. maddesinin üçüncü fıkrasına göre kooperatiflerin, KVK'nun 7. maddesinin dördüncü fıkrasına göre bu vergiden muaf olabilmesi için üst birliğe üyeliği zorunlu kılınmaktadır. Bunun bir istisnası, kooperatiflerin üye olmak zorunda oldukları üst kuruluşların henüz kurulmamış olmaları, yani faaliyete geçmemiş olmalarıdır. Kurumlar Vergisinden muaf olmayan kooperatiflere ise, kooperatifler tarafından elde edilen risturnlar için KV'den istisna hakkı tanınmıştır.

Kooperatifleri ilgilendiren istisnalar; sanayi ürünü ihracat istisnası, yaş meyve sebze-süs bitkileri ve su ürünleri gibi ürünlerin ihracına ilişkin istisna, dış navlun hasılatına ilişkin istisna, yatırım indirimi istisnası ve finansman fonu istisnası sayılabilir. Çok tabii olarak, başta risturn istisnası olmak üzere bütün bu istisnaların özel şartları vardır. Ayrıca çeşitli kooperatiflerin KVK'nu karşısındaki durumları da birbirine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Yani, Tarım Satış Kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatifleri, Konut Yapı Kooperatifleri, Nakliye Kooperatifleri gibi kooperatifler arasında KV muafiyeti çerçevesinde nüanslara rastlanmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu (GVK) : Kooperatifler, Gelir Vergisi Kanunu'nun 9. maddesinde belirtilen ödemelerden birisini yapmaları halinde, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmak durumundadırlar. Kooperatiflerde vergi tevkifatı yapılan başlıca ödemeler; ücretler, serbest meslek mensuplarına yapılan ödemeler, bir yılı aşan inşaat ve onarım işleri nedeniyle ödenen istihkaklar, gayrimenkul sermaye iratları, kurumlar vergisinden istisna edilmiş kazançlar, zirai ürün alımlarında yapılan ödemeler ve kooperatif kazançlarının dağıtımında yapılan kesintilerdir. GVK'nun 75. maddesinin birinci fıkrasında; sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyetleri dışında elde ettiği gelirlerin menkul sermaye geliri olduğu belirtilmiştir. Ancak kooperatif ortaklarının, kooperatiften gerek risturnlardan gerekse menkul sermaye gelirlerinden dolayı elde ettikleri kazançlar için gelir vergisi yükümlülükleri yoktur. Zira, Vergi Usul Kanunu'nun 8. maddesinde vergi sorumlusu, yani muhatap kişi kooperatif tüzel kişiliğidir.

Net Aktif Vergisi Kanunu (NAVK): Kurumlar Vergisi mükellefi olan kooperatifler, aynı zamanda NAV'ne de tabi olacaktır.

Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK): Bütün kooperatifler, KDV ile ilgili işlem yapmaları durumunda bu vergiyi ödemekle yükümlüdürler. Buna, 1581 sayılı özel yasasında tüm vergilerden muaf olduğu ifade olunan Tarım Kredi Kooperatifleri de dahil-

dir. Sadece KDVK'nun 17.maddesinde tarımsal amaçlı kooperatiflere yönelik bazı istisnai muafiyetler sözkonusudur. Diğer taaftan, 1997 yılı sonu itibariyle daha önceleri uzatılan özellikle konut kooperatiflerini ilgilendiren KDV muafiyeti konusunda yeni uzatma kararının geç açıklanması kooperatifleri biraz telaşlandırdı. Ancak geçte olsa sözkonusu kararın yayını olumlu karşılandı. Buna göre 150 metrekareye kadar olan konut teslimlerinde KDV istisnası yerine %1 KDV uygulaması yapılacaktır. Yapılan bu yumuşak geçişle net alanı 150 metrekareyi aşan konutlarda ise %15 KDV oranı uygulamasına devam edilecektir. Böylece 1 Ocak 1998 tarihinden itibaren konut yapı kooperatifleri de %1 KDV nedeniyle vergi dairelerine karşı mükellef durumuna gelmiş bulunmaktadır.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Kanunu (BSMVK) : Kooperatifler ortaklarına verdikleri krediler nedeniyle BSMV'den muafırlar. Gider Vergisi Kanun'u ile düzenlenen (GVK, madde 28) BSMV, kooperatifleri üçüncü kişilerden alacakları veya verecekleri krediler nedeniyle ise yükümlü kılmıştır.

Damga Vergisi Kanunu (DVK) : Kooperatifler, DVK'na ekli (1) sayılı kağıtlar nedeniyle kanunen bu verginin yükümlüsüdürler. Ancak diğer bazı vergilerde olduğu gibi burada da kooperatifler için pekçok istisna ve muafiyetler getirilmiştir.

Harçlar Kanunu (HK) : Kooperatifler, HK, Kooperatifler Kanunu ve diğer özel kanunlardaki muafiyetler dışında kalan çeşitli işlemleri nedeniyle harçların yükümlüsüdürler.

Gümrük Vergisi Kanunu (GVK) : Gümrük vergileri özel ve tüzel kişilerle ilgili değil, işlem konusu mallar ile ilgilidir. Dolayısıyla, kooperatifler GV'den sorumludurlar. Her ne kadar, diğer vergilerde olduğu gibi GV'lerinde de muafiyet ve istisnalara yer verilmiş ise de kooperatiflere özel bir ayrıcalık tanınmamıştır.

Emlak Vergisi Kanunu (EVK) : Diğer kişiler gibi kooperatifler de, ülkemizde mülkiyeti kendilerine ait olan veya intifa hakkına sahip oldukları binalar ve araziler için emlak vergisi vermek zorundadırlar. Var olan bazı muafiyetler ise 2104 sayılı kanunla kaldırılmıştır.

Yukarıda belirtilen dokuz verginin dışında, kooperatifler belediye vergileri ve harçları, motorlu taşıtlar vergisi, taşıt alım vergisi ve veraset ve intikal vergisinin de yükümlüsüdürler.

Kooperatifler basit bir ifadeyle, öncelikle sosyal amaçlı kuruluşlar olması nedeniyle

vergilendirilmeleri mutlaka ticari işletmelere kıyasla farklılık göstermelidir ve bugüne kadar yapılan da yukarıdaki incelemelerden de anlaşılacağı gibi böyle olagelmıştır. Diğer bir ifadeyle Türk vergi mevzuatında genel olarak kooperatifleri koruyucu düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak vergi kanunları bir bütün olarak düşünülmediğinden, yani koruma anlayışı sistematik olmadığından zaman zaman ikilemlerle karşılaşmış ve bazı kooperatiflerin kuruluş amaçları dışına çıkışlarına yol açabilmiştir.

Üst örgütlenmenin etkinliğini ve gerekliliğini kaçınılmaz kılmak üzere kanunlarda daha teşvik edici kararlara ihtiyaç vardır. Bunun en önemli etkeni de maddi desteklerdir. Maddi destekler, ya kredilendirmede yani aynı veya nakdi girişlerde, ve/veya vergilendirmede yani çıktılarda sağlanabilir.

Yazımızın başlangıcında da vurguladığımız gibi TBMM'de görüşülen yeni vergi yasalarını (ki bunlar tam 12 adet kanunda toplam 80 maddelik değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısı ve gerekçelerinden oluşmaktadır.) incelediğimizde, muhtevanın kooperatifler için olumsuzluk sayılabilecek önemli unsurlar içermediği görülmektedir. Bunda, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, Pankobirlik, Türk-Kent Kooperatifler Merkez Birliği, Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği gibi ilgili odakların kamuoyu oluşturma, Maliye Bakanlığının başta Sayın Bakan Zekerriya Temizel olmak üzere üst düzey yetkilileri ile yaptıkları görüşme, TBMM'de sayın milletvekillerini bilgilendirme gayretlerinin etkisi ve katkısı olmuştur.

Vergi yasalarında yapılması düşünülen değişikliklerle-bunu bazıları reform değil de revizyon olarak niteleseler de, bana göre vergi reformu olarak da nitelemek mümkündür-genel olarak ne getiriliyor sorusuna cevap aradığımızda; yaklaşık olarak tüm vergi kanunlarında yer alan maddelerin Yüzde beşinin değiştiğini görüyoruz. Ana hedef vergi tabanının genişletilmesidir. Bununla beraber bazı vergi oranlarında da köklü indirimlere gidilmektedir. Ancak bu indirimlerle birlikte gelirlerde umulmadık düşüşler olmaması için indirimler 1998 ve 1999 yıllarında olmak üzere iki aşamada öngörüldü. Kurumlar vergisi tek isim altında basitleştirilmekte ve gelir vergisi stopajı kaldırılmaktadır. Yine gelir vergisinde henüz kazanılmamış gelirin vergilendirilmesi son bulmaktadır. Ceza sistemi caydırıcılık tabanına oturtulmakta ve idarelerin (vergi daireleri, mahkemeler) iş yükünün hafifletilmesi amaçlanmaktadır.

Diliyoruz ve umuyoruz ki, ülke nüfusumuzun önemli bir kesimini direkt veya dolaylı olarak ilgilendiren kooperatifçiliğin daha sağlıklı gelişmesi için yasalarımız katkıda bulunacaktır. Toplumun değişik kesimleri arasında var olan hayat standardı uçurumunun ilk nedeni vergi adaletsizliğidir. Vergi yasalarında yapılacak değişikliklerin aziz milletimize hayırlar getirmesi dilek ve temennisiyle...

TOKAT İLİNDE SEÇİLMİŞ BİR YÖREDE AYÇİÇEĞİ ÜRETİM VE PAZARLAMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Arş.Gör.Murat SAYILI (*) - Zir.Müh.Arzu TAMTÜRK (*)

ÖZET

Bu araştırmada, Tokat ili Kazova Yöresinde 3 köyde ayçiçeği üretimi ve pazarlamasında karşılaşılan sorunlar incelenmiştir. Araştırmada basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmış ve veriler 60 tarım işletmesinden anket ile elde edilmiştir. İncelenen işletmelerde ortalama ayçiçeği üretim alanı 7.40 da ve verim 212.36 kg/da olarak hesaplanmıştır. Üreticilerin ayçiçeği üretimi ve pazarlamasında birçok sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

ABSTRACT

In this study, the problems faced in production and marketing of sunflower in three villages of Kazova region, Tokat province has been investigated. In the research, the method of simple random sampling was used and data were collected by survey from 60 agricultural farms. The average production area and yield of sunflower in the farms have been calculated as 7.40 da and 212.36 kg/da respectively. It has been determined that the farmers have faced many problems in the production and marketing of sunflower.

* G.O.Ü.Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, TOKAT

1.GİRİŞ

Tarım sektörü gelişmekte olan bir çok ülkede ekonominin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca dünya nüfusunun devamlı olarak çoğalması sonucu yeterli ve dengeli beslenmesi gereken insan sayısının giderek artmasıyla tarım sektörü hemen her ülkede daha da önemli bir sektör haline gelmektedir.

Beslenmede dikkat edilecek temel şartlardan en önemlisi; dengeli ve yeterli beslenmedir. Dengeli ve yeterli beslenme ise, ancak temel besin maddelerinin yeterli miktarda alınması ile sağlanabilir. Temel gıda maddeleri içerisinde yer alan yağlar, metabolizma için gerekli olan ve tüm hayatsal faaliyetleri sağlayan enerjinin kaynağıdır. Ayçiçeği, insan beslenmesinde önemli yer tutan yağların bitkisel kaynaklarından birisidir.

Ayçiçeği; veriminin fazla, yağ oranının yüksek ve yetiştirilmesinin daha kolay olması nedeniyle özel önem taşımaktadır. 1995 yılı verilerine göre; Türkiye'de 585 000 hektar alanda 900 000 ton ayçiçeği yetiştirilmiş olup, verim 1 538 kg/ha olarak gerçekleştirilmiştir (1).

Gelişmiş ülkelerde kişi başına yağ tüketimi 25 kg/yıl iken, Türkiye'de 13.6 kg/yıl olması gerektiği belirtilmektedir. Bu verilere göre nüfusu 60 milyonu aşan Türkiye'de kişi başına 16 kg/yıl yağ tüketimi hesabıyla, yıllık 960 000 ton yağa ihtiyaç vardır. Ayrıca yıllık %3 civarındaki nüfus artışı oranı, bu ihtiyacı sürekli olarak artırmaktadır.

Türkiye'nin yıllık bitkisel yağ üretimi, 1995 yılı verilerine göre, 614 000 ton olup, 348 000 tonu ayçiçeği, 192 000 tonu pamuk, 14 000 tonu soya ve 60 000 tonu da zeytinyağıdır. Bu durumda meydana gelen bitkisel yağ açığının kapatılabilmesi için büyük miktarda bitkisel yağ ithalatı yapılmaktadır. Nitekim 1995 yılında 794 000 ton bitkisel yağ ithalatı yapılmış ve bu ithalatın 171 000 tonu margarine işlenerek ihraç edilmiştir. Ayrıca 1995 yılı içerisinde 45 107 ton zeytinyağı ihraç edilmiştir. (2).

Türkiye'de nüfusun gün geçtikçe artmasına paralel olarak yağ açığı da artmakta, bu nedenle dış ülkelerden bitkisel yağ ithal edilmek zorunda kalınmaktadır. Bu durum ise Türkiye için döviz kaybına neden olmaktadır. Yağlı tohumlar içinde önemli bir yer tutan ayçiçeğinin ekim alanlarının genişletilmesinin yanında, birim alandan elde edilen ürün miktarının artırılması gerekmektedir. Ayrıca ayçiçeği üretim ve pazarlama aşamasında karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması da büyük önem arz etmektedir.

Tokat İli Kazova Yöresinde 3 köyde ayçiçeği üreticileriyle yapılan anket çalışması sonucunda ayçiçeği ile ilgili üretim ve pazarlama sorunlarının tespit edilmesi ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin ortaya konulması araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

2.1.Materyal

Araştırmanın materyalini birincil ve ikincil veriler oluşturmaktadır. Belirlenen köylerde üreticilerle yapılan anket uygulaması sonucu elde edilen veriler çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Bununla birlikte Tokat Tarım İl Müdürlüğü, DSI 72.Şube Müdürlüğü, Tokat Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü ve Karadeniz Birlik kayıtlarından elde edilen veriler ile konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar araştırmanın ikincil verilerini oluşturmaktadır.

2.2.Yöntem

2.2.1.Köylerin ve İşletmelerin Belirlenmesi Aşamasında Uygulanan Yöntem

Tokat Tarım İl Müdürlüğü ile Pazar ve Turhal Tarım İl Müdürlükleri yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucunda Tokat İl haritası incelenerek Kazova Yöresinde ayçiçeği üretimi yapılan toplam köy sayısı belirlenmiştir. Ancak belirlenen köylerdeki tüm tarım işletmeleriyle anket yapmak mümkün olmadığından, yöreyi ayçiçeği yetiştiriciliği bakımından temsil edebilecek üç köy seçilmiştir. Bu köyler; Bahçebaşı, Ovayurt ve Arzupınar'dır.

Köyler belirlendikten sonra öncelikle anket yapılacak tarım işletmelerinin belirlenmesi amacıyla Karadenizbirlik kayıtları ile köy muhtarları ve köyde ileri gelen kişilerle görüşülerek köylerdeki ayçiçeği tarımı yapan işletmeler belirlenmiştir.

Belirlenen bu işletmeler daha sonra sahip oldukları işletme arazisi büyüklüklerine göre sıraya konulmuş ve populasyon tespit çizelgesi (örnekleme çerçevesi) oluşturulmuştur. Daha sonra arazilerin büyüklük değerlerine ait varyasyon katsayısı hesaplanmış ve populasyonun homojen olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, analizlerde tabakalandırma yapılmamıştır.

Örnek hacminin belirlenmesinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır (3):

$$n = \frac{N.S^2.t^2}{(N-1).d^2+S^2.t^2}$$

Eşitlikte;

n = örnek hacmi,

S = standart sapma,

t = güven sınırı

N = örnekleme çerçevesine ait toplam birim sayısı,

d = Kabul edilebilir hata.

Araştırmada, örnek hacminin belirlenmesinde % 10 hata ve % 90 güven sınırları içerisinde çalışılmıştır. İlgili formülün kullanılması sonucunda, örnek hacmi 60 olarak tespit edilmiştir.

2.2.2. Anketlerin Hazırlanması ve Uygulanması Aşamasında Uygulanan Yöntem

Öncelikle konu ile ilgili olarak daha önce yapılmış araştırmalar incelenmiş ve bunlardan yararlanılarak anket soru formları hazırlanmıştır. Anketler belirlenen köylerde, ayçiçeği üretimi yapan üreticilerle yüz yüze görüşülerek, bizzat araştırmacılar tarafından yapılmıştır.

2.2.3. Verilerin Değerlendirilmesi Aşamasında Uygulanan Yöntem

Araştırma bölgesinden anket yoluyla elde edilen veriler, gerekli kontrol ve düzeltmeler yapıldıktan sonra analize hazır hale getirilmiş ve bu verilerden hareketle çizelgeler oluşturulmuştur. İşletmelerde nüfusun yaş grupları ve cinsiyet olarak dağılımı, eğitim durumları, arazi varlığı ve arazilerin tasarruf şekli, parçalılık durumu, arazi nev'ileri ve dağılışı, arazilerin kullanılış şekli, tarla arazilerinde yetiştirilen önemli tarla ürünleri ve ürünlerin kullanılış şekli, üreticilerin ayçiçeği ile ilgili üretim ve pazarlama sorunlarının neler olduğu işletme başına yüzde hesaplarıyla belirlenmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. İncelenen İşletmeler Hakkında Genel Bilgiler

3.1.1. İncelenen İşletmelerde Nüfus, Eğitim ve İşgücü Durumu

3.1.1.1. Nüfus ve Eğitim Durumu

Ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal yapısında nüfusun nitelik ve nicelik bakımından durumu önemli rol oynamaktadır. Ayrıca nüfusun, üretim olgusunun temel elemanlarından biri olması, konuyu daha da önemli hale getirmektedir. Bu nedenle de nüfusun, sosyal ve ekonomik nitelikleriyle incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Özellikle konu tarım açısından ele alındığında, tarımın kendine özgü yapısı, tarım işletmesiyle çiftçi ailesi arasında sıkı ve yakın ilişkilerin bulunması, işletmelerdeki nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleriyle incelenmesini zorunlu kılmaktadır (4).

İncelenen işletmelerde nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımı Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ GRUPLARI	CİNSİYETE GÖRE DAĞILIM					
	ERKEK		KADIN		GENEL	
	Sayı (adet)	%	Sayı (adet)	%	Sayı (adet)	%
0-6	0.07	3.02	0.05	2.08	0.12	2.54
7-14	0.27	11.64	0.20	8.33	0.47	9.96
15-49	1.52	65.52	1.63	67.92	3.15	66.74
50-64	0.23	9.91	0.20	8.33	0.43	9.11
65-+	0.23	9.91	0.32	13.34	0.55	11.65
Toplam	2.32	100.00	2.40	100.00	4.72	100.00

İncelenen işletmelerde ortalama nüfus 4.72 kişi olarak belirlenmiştir. Nüfusun farklı yaş grupları arasındaki oransal dağılımı incelendiğinde; erkek nüfusun %65.52'sini 15-49 yaş grubu oluşturmaktadır. Bunu %11.64 ile 7-14 yaş grubu, %9.91 ile 50-64 ve 65 ve yukarıya yaş grupları ve %3.02 ile 0-6 yaş grubu izlemektedir. Kadın nüfusun %67.92'sini yine 15-49 yaş grubu oluştururken, bunu %13.34 ile 65 ve yukarı yaş grubu, %8.33 ile 7-14 ve 50-64 yaş grupları ve %2.08 ile 0-6 yaş grubu izlemektedir. Genel olarak ise incelenen işletmelerde nüfusun %66.74'ünün 15-49 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir.

İncelenen işletmelerde nüfusun okur-yazarlık durumları çizelge2'de verilmiştir. Erkek nüfusun %51.56'sı ilkökul mezunu olup, bunu sırayla %24.44 ile ortaokul mezunları, %9.78 ile lise mezunları, %8.89 ile okur-yazar olanlar, %4.44 ile okur-yazar olmayanlar ve %0.89 ile yüksek okul mezunları izlemektedir. Kadın nüfusun ise %54.47'si ilkökul mezunları iken, bunu sırayla %17.45 ile ortaokul mezunları, %11.91 ile okur-yazar olmayanlar, %9.36 ile okur-yazar olanlar, %5.53 ile lise mezunları ve %1.28 ile yüksek okul mezunları takip etmektedir. Nüfus genel olarak incelendiğinde; %53.04'lük bir oranla ilkökul mezunları çoğunluğu oluşturmaktadır. Okur-yazarlık oranı; erkeklerde %95.56, kadınlarda %88.09 ve genelde ise %91.74'tür.

Çizelge 2. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Okur-Yazarlık Durumu

EĞİTİM DURUMU	ERKEK		KADIN		GENEL	
	Sayı (adet)	%	Sayı (adet)	%	Sayı (adet)	%
Okur-yazar olmayan	0.10	4.44	0.28	11.91	0.38	8.26
Okur-yazar	0.20	8.89	0.22	9.36	0.42	9.13
İlkökul	1.16	51.56	1.28	54.47	2.44	53.04
Ortaokul	0.55	24.44	0.41	17.45	0.96	20.87
Lise	0.22	9.78	0.13	5.53	0.35	7.61
Yüksekökul	0.02	0.89	0.03	1.28	0.05	1.09
Toplam	2.25	100.00	2.35	100.00	4.60	100.00

Kazova Yöresinde daha önce yapılmış olan bir araştırmada okur-yazarlık oranı; erkeklerde %95.29, kadınlarda %84.33 ve genelde ise %90.67 olarak saptanmıştır. (5).

3.1.1.2. İşletme Yöneticisinin Yaşı ve Öğrenim Durumu

Günümüzde yöneticilik faktörünün önemi anlaşılmış ve tarım dışı kesimlerde; sermaye sahipliği ve işletmecilik faktörleri ayrı kişiler yada gruplar üzerine toplanarak yöneticilik işinin bir uzmanlık gerektirdiği görüşü yaygınlaşmıştır. Sanayi kesiminde yöneticilik, başlı başına bir meslek grubu durumuna gelerek, eğitim görmüş kalifiye personele olan gereksinim artmıştır. Ancak tarım kesiminde henüz sermaye sahipliği ve işletmecilik faktörleri aynı kişi üzerindedir. Bu kişilerin yaş, eğitim gibi özelliklerinin işletmecilik yetenekleri üzerine etkili olduğu bilinen bir gerçektir. (6).

Bu düşünceden hareketle, işletme yöneticisinin yaşı ve öğrenim süresi incelenmiş ve Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Yaşı ve Öğrenim Süresi (Yıl)

	İŞLETMELER (60)
Yaşı	45.73
Öğrenim Süresi	4.5

Çizelge incelendiğinde; incelenen işletmelerde, ortalama olarak, işletme yöneticisinin yaşı 45.73 yıl ve öğrenim süresi ise 4.5 yıl olarak hesaplanmıştır.

3.1.2. İncelenen İşletmelerde Arazi Mevcudu ve Kullanım Durumu

Tarımda arazi, tarımsal üretim hem kuruluş yerini ve hem de genellikle üretimin yapıldığı alanı oluşturması bakımından vazgeçilmez bir üretim faktörü niteliğindedir. Bununla birlikte arazinin kıt ve çoğaltılamaz olması, ona olan talebin nüfus artışına paralel olarak daha da yoğunlaşması, tarımsal üretimde arazi mülkiyetinin ve kullanma şeklinin önemini gittikçe artırmaktadır. Çünkü, gerek ulusal ekonomi ve gerekse işletme açısından en verimli çalışma, üreticilerin kaynaklarının tamamına veya büyük kısmına, serbest mülkiyet hakları ile sahip olmasıyla mümkün olmaktadır (7). Bu nedenle, incelenen işletmelerin arazi varlıkları, tasarruf durumları, arazi ne'ileri ile dağılımı ve arazilerin kullanılış şekli incelenmiş ve ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.1.2.1. İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı, Tasarruf Şekli ve Arazilerin Parçalılık Durumu

İşletme arazisi, işletmeci olarak üreticinin üzerinde çalıştığı, tarımsal üretime tahsis

edilmiş olan arazi parça ya da parçalarının bütünüdür. İşletme arazisi, mülk arazi yanında kiraya ve ortağa tutulan arazilerden oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde arazi mevcudu ve tasarruf şekli Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. İncelenen İşletmelerde Arazi Mevcudu ve Tasarruf Şekli

		İŞLETMELER (60)	
		da	%
Mülk Arazi	Toplam Mülk Arazi	39.33	
	Mülk Araziden Ortağa ve Kiraya Verilen Arazi	1.40	
	Bizzat İşletilen Mülk Arazi	37.93	92.22
Kiraya Tutulan Arazi		1.94	4.72
Ortağa Tutulan Arazi		1.26	3.06
TOPLAM İŞLETME ARAZİSİ		41.13	100.00

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen ortalama işletme arazisi 41.13 da olarak belirlenmiştir. Arazi tasarruf şekli incelendiğinde; mülk arazilerinin % 92.22'lik bir oranla (37.93 da) toplam işletme arazisi içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kiraya ve ortağa tutulan arazilerin oranları çok düşük olmakla birlikte sırasıyla % 4.72 (1.94 da) ve % 3.06 (1.26 da) olarak tespit edilmiştir.

Kazova Yöresinde yapılmış bir araştırmada işletme arazisi genişliği 52.90 da olarak tespit edilmiş olup, bunun % 92.21'ini mülk arazi, % 4.06'sını kiraya tutulan arazi ve % 3.73'ünü ise ortağa tutulan arazi oluşturmuştur (5).

İşletmelerin başarılarını etkileyen en önemli bir unsur da işletmelerin sahip oldukları işletme arazilerinin dağınık veya toplu oluşu yada parsel sayısıdır. Bu nednele incelenen işletmelerde arazisinin parselasyon durumu araştırılmış ve Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5. İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parselasyon Durumu

	İŞLETMELER (60)
İşletme Arazisi (da)	41.13
Parsel Sayısı (adet)	4.70
Ortalama Parsel Genişliği (da)	8.75

Çizelge incelendiğinde; incelenen işletmelerde, ortalama olarak, parsel sayısı 4.70 adet ve parsel genişliği 8.75 da olarak saptanmıştır.

İşletme arazilerinin çok parçalı ve parsel genişliğinin de küçük olması, işletmelerde işgücü ve çekigücünün verimli bir şekilde kullanılmasını olumsuz yönde etkileyecek ve güç kayıplarının meydana gelmesine neden olabilecektir.

3.1.2.2. İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri ve Dağılışı

İncelenen işletmelerde arazi nev'ileri olarak; tarla arazisi, meyve arazisi, bağ arazisi ve ağaçlık arazi tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerde arazi nev'ileri ve dağılımı ince-

lendiğinde; işletme arazisi içerisinde en önemli payı tarla arazisinin aldığı (%96.72), bunu sırasıyla meyve (%2.50), bağ (%0.12) ve ağaçlık (%0.66) arazilerin izlediği görülmektedir. Tarla arazileri içerisinde de sulu araziler yüksek bir paya sahiptir. (Çizelge 6).

Çizelge 6. İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri ve İşletme Arazi İçerisindeki Dağılımı

		İŞLETMELER (60)	
		da	%
Tarla Arazisi	Sulu Tarla Arazisi	38.14	92.73
	Kuru Tarla Arazisi	1.64	3.99
	TOPLAM	39.78	96.72
Meyve Arazisi		1.03	2.50
Bağ Arazisi		0.05	0.12
Ağaçlık Arazi		0.27	0.66
TOPLAM İŞLETME ARAZISI		41.13	100.00

3.1.2.3. İncelenen İşletmelerde Arazilerin Kullanılış Şekli

Ayçiçeği üretimi tarla arazilerinde yapıldığından dolayı, özellikle tarla arazilerinin kullanılış şekli incelenmiştir.

Tarla arazilerinin kullanılış şekli incelendiğinde; tarla arazilerinin çok büyük bir kısmının ekildiği (%98.54), buna karşın nadasa bırakılan arazilerin çok düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir. (Çizelge7). Nadas alanlarının çok düşük oranda kalması, Kazova Yöresindeki (dolayısıyla incelenen işletmelerdeki) arazilerin büyük bir çoğunluğunun sulama kanalları ile sulanmasından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Çizelge 7. İncelenen İşletmelerde Tarla Arazilerinin Kullanılış Şekli

	İŞLETMELER (60)	
	da	%
Ekilen Tarla Arazisi	39.20	98.54
Nadasa Bırakılan Tarla Arazisi	0.58	1.46
TOPLAM	39.78	100.00

İncelenen İşletmelerde yetiştirilen önemli tarla ürünlerinin üretim alanları, üretim miktarları ve üretimin kullanılış şekli Çizelge 8'de verilmiştir.

Cizelge 8. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Önemli Tarla Ürünlerinin Üretim Durumları ve Üretimin Kullanılış Şekli

		ÖNEMLİ TARLA ÜRÜNLERİ				
		Ayçiçeği	Buğday	Ş.pancarı	Arpa	
Üretim Alanı	da	7.40	15.72	7.83	0.83	
	%	17.99	38.21	19.04	2.03	
ARAZI NEVİ	Sulu Tarla Arazisi	da	6.30	14.32	7.83	--
	% (*)		85.14	91.09	100.00	--
	Kuru Tarla Arazisi	da	1.10	1.40	---	0.83
	% (*)		14.86	8.91	---	100.00
Verim Durumu (kg/da)			212.36	341.09	6200.00	235.00
Üretim Miktarı (kg)			1571.46	5361.93	48546.00	195.05
Üretimin Kullanılış Şekli						
-Ailede Tüketilen	kg.	---	536.19	---	---	---
	%	---	10.00	---	---	---
- Kira-Ortakçı Payı	kg.	233.60	102.33	---	---	---
	%	14.87	1.90	---	---	---
- Hayvan Yemi Olarak Ayrılan	kg.	---	---	---	---	88.90
	%	---	---	---	---	45.58
- Tohumluk Olarak Ayrılan	kg.	---	282.90	---	---	14.17
	%	---	5.28	---	---	7.26
- Satılan	kg.	1337.87	4440.51	48546.00	91.98	
	%	85.13	82.82	100.00	47.16	

(*) İşletme arazisi içerisindeki %'si

İncelenen işletmelerde ayçiçeği, toplam işletme arazisi içerisinde % 17.99'luk bir ekiliş alanına (7.40 da) sahiptir. Bu ekiliş alanının % 85.14'ünü sulu, % 14.86'sını ise kuru araziler oluşturmaktadır. Kazova Yöresinde yapılan bir başka araştırmada, ayçiçeği üretim alanı işletme başına ortalama olarak 3.99 da tespit edilmişken (5), Tokat ili genelinde yapılan diğer araştırmada ise bu alan 22.69 da olarak belirlenmiştir (8).

Buğday ekiliş alanının toplam işletme arazisi içerisindeki payı % 38.21 (15.72 da) olup, bunun % 91.09'u sulu, % 8.91'i ise kuru tarla arazilerinden meydana gelmektedir. Toplam işletme arazisi içerisinde ekiliş alanları itibariyle şeker pancarının payı % 19.04 (7.83 da), arpanın payı ise % 2.03 (0.83 da)'tür.

Ayçiçeğinin verimi 212.43 kg/da ve işletme başına üretim miktarı ise 1571.46 olarak tespit edilmiştir. İşletme başına elde edilen bu üretim miktarının % 14.87'si (233.60 kg) kira-ortakçı payı olarak verilmişken, geriye kalan % 85.13'ü (1337.87 kg) ise satılmıştır.

Araştırma yöresinde Yağlı Tohumlar Tarım satış Kooperatifi (Karadenizbirlik) ve tüccar ayçiçeğinin alıcısı durumundadır. Pazara arz edilen ayçiçeğinin % 88.33'ü tüccara ve % 11.67'si Karadenizbirliğe satılmıştır. Üreticilerin büyük bir çoğunluğu Karadenizbirliğe üye olmalarına rağmen, ürünlerini daha çok tüccara satmaktadırlar. Bunun nedenleri arasında; kooperatifin ayçiçeği almında yabancı madde ve nem gibi bazı özellikleri gözönünde bulundurması söylenebilir.

Araştırma yöresinde ayçiçeği alıcısının az olması, fiyatların serbest piyasada oldukça düşük olmasına neden olmaktadır. Bunun yanında alım yapan kooperatiflerin ürün bedellerini peşin ödememeleri nedeniyle, üreticilerin daha düşük fiyat vermelerine rağmen ödemeleri peşin yapan tüccara yöneldikleri görülmektedir. İncelenen işletmelerde ayçiçeğinin % 96.67'si peşin ve geriye kalan % 3.33'ü vadeli olarak satılmıştır.

Tokat ili genelinde yapılan araştırmada, ayçiçeği üretimi yapan işletmelerin % 84.3'ünün kooperatife üye oldukları, buna karşın ayçiçeğinin % 43.1'inin Karadenizbirliğe ve % 56.9'unun tüccara satıldığı, satış şeklinin % 54.9 ile peşin ve % 45.1 ile vadeli olduğu belirlenmiştir (8).

3.2. İncelenen İşletmelerde Ayçiçeği Üretimi ve Pazarlaması Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

Araştırma yapılan yörede ayçiçeği üretimi ve pazarlamasına ilişkin bilgiler Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9.İncelenen İşletmelerde Ayçiçeği Üretimi ve Pazarlamasına İlişkin Bilgiler

		%
Ayçiçeği Yetiştiriciliğinin Nedenleri	Aile işgücünü değerlendirme	3.33
	Arazinin ayçiçeğine uygunluğu	91.67
	Ayçiçeği üretiminin karlı oluşu	3.33
	Elde edilen ürünün pazarlama kolaylığı	1.67
Seçilecek Tohumun Özellikleri	Kaliteli olması	36.67
	Ucuz olması	26.67
	Belirli marka ve çeşit olması	23.33
	Pahalı olması	13.33
Tohum Alımındaki Güçlükler	Çeşit Yetersizliği	3.33
	Tohumun pahalı olması	95.00
	Tohumun kalitesinin düşük olması	1.67
Sulama Sorunları	Su kaynağı yetersizliği	6.67
	Su ücretlerinin pahalı oluşu	33.33
	Sulama Kanallarının bozuk oluşu	3.33
	Sulama işçiliğinin pahalı oluşu	56.67
Girdi Termin Edilen Kurumlar	Karadeniz Birlik	81.67
	Tarım Kredi Kooperatifleri	5.00
	Tüccar	13.33
Üretim Aşamasındaki Sorunlar	Girdilerin pahalı oluşu	31.67
	İşgücü yetersizliği	33.33
	Finansman yetersizliği	25.00
	Teknik bilgi yetersizliği	10.00
Pazarlama Aşamasındaki Sorunlar	Fiyat belirsizliği	16.67
	Talep yetersizliği	10.00
	Alıcının peşin ödeme yapmaması	70.00
	Alıcının güvensizliği	3.33

İncelenen işletmelerde ayçiçeği yetiştiriciliğinin yapılma nedeni olarak; üreticilerin % 91.67'si arazilerinin ayçiçeği üretimine uygun olması, % 3.33'ü aile işgücünü değerlendirme ve üretiminin karlı olması, % 1.67'si pazarlama kolaylığının olmasını belirtmişlerdir.

Üreticilerin büyük bir çoğunluğu ayçiçeği tohumunu Karadenizbirlikten alırken, çok az da olsa tohumu bayii, firma ve kendi işletmesinden karşılayanlar da bulunmaktadır. Tohum temininde Karadenizbirliğin ön plana çıkmasında üreticilerin büyük oranda bu kooperatife üye olmaları etkili olmaktadır. Aynı zamanda araştırma yöresinde Karadenizbirliğin şubesinin olması, kooperatifin güvenilir olması, fiyatların uygun olması ve ödemede kolaylık sağlanması gibi faktörler de etkilidir.

Kullanacakları tohumun seçiminde, üreticilerin % 36.67'si kaliteli olmasına, %26.67'si ucuz olmasına, % 23.33'ü tohumun belirli marka ve çeşitte olmasına ve % 13.33'ü ise tohumun pahalı olmasına dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Alınacak tohum hakkındaki tercihler itibarıyla ise, üreticilerin % 73.33'ü sertifikalı olmasına dikkat ettikleri belirlenmiştir. Üreticilerin % 3.33'ünün çeşit yetersizliği, % 95.00'inin tohumun pahalı olması ve % 1.67'sinin tohum kalitesinin düşük olması noktasında sorunlarının olduğu saptanmıştır.

Kooperatife üye olan üreticiler tohum ile birlikte diğer girdileri de vadeli olarak, % 81.67 ile Karadenizbirlik, % 13.33 ile tüccar ve % 5.00 ile Tarım Kredi Kooperatifi gösterilmiştir.

Sulama ile ilgili olarak, üreticilerin % 56.67'si sulama işçiliğinin pahalı olduğunu, % 33.33'ü su ücretlerinin pahalı olduğunu, % 6.67'si su kaynağının yetersiz olduğunu ve % 3.33'ü ise sulama kanallarının bozuk olduğunu ifade etmişlerdir.

Ayçiçeği üretimi aşamasında karşılaşılan sorunlar olarak; üreticilerin % 33.33'ü işgücü yetersizliğini, % 31.67'si girdilerin pahalı olmasını, % 25.00'i finansman yetersizliğini ve % 10.00'u da teknik bilgi yetersizliğini ifade etmişlerdir.

Üreticilerin % 85.00'inin pazar bulmada ve ulaşımda herhangi bir güçlük çekmedikleri, buna karşın % 15.00'inin bu konuda zorlandıkları belirlenmiştir.

En uygun pazarlama şekli olarak, üreticilerin % 96.67'si üretici birlikteliğinin olmasını, %3.33'ü ise tek başlarına pazarlamayı belirtmişlerdir. Ancak üreticiler arasında pazarlamaya yönelik bir birliktelik söz konusu değildir.

Üreticilerin tamamı ayçiçeği fiyatının düşük olduğu konusunda hemfikirdirler.

Ayçiçeği pazarlaması aşamasında karşılaşılan sorunlar olarak; üreticilerin %70.00'i ürün fiyatlarının düşük oluşu, % 16.67'i alıcının peşin ödeme yapmadığını, % 10.00'u ürüne olan talebin yetersiz olduğunu ve % 3.33'ü ise alıcıların ürün bedellerini ödeme noktasında güvensiz olduklarını ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tokat ilinde seçilmiş bir yörede yapılan araştırma sonucuna göre, ayçiçeği üretimi ve pazarlama aşamasında üreticilerin bir takım sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Belirlenen bu sorunların çözümüne ilişkin şu öneriler getirilebilir:

a) 1985 yılında başlayan destekleme alımlarıyla birlikte, kaliteli tohumluk dağıtımı ve taban fiyat iyileştirilmesi gibi teşviklerle ayçiçeği üretimi önemli ölçülerde artmış, buna karşılık 1989 yılından sonra teşviklerin giderek azaltılması nedeniyle ayçiçeği üretiminde düşüşler meydana gelmiştir. Bu nedenle ayçiçeğinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi artırılmalıdır. Çünkü bitkisel yağ ithali için Türkiye büyük miktarlarda döviz kaybına uğramaktadır. Ayrıca bitkisel yağ açığının kapatılmasında, yetiştiriciliğin kolay, veriminin ve üretim potansiyelinin yüksek, sanayisinin hazır olması gibi pek çok avantajları nedeniyle ayçiçeği önemli bir ürün niteliği taşımaktadır.

b) Hangi ürünlerin niçin ve ne kadar teşvik uygulanması gerektiği belirlenmeli, bununla birlikte tarımda verimliliği artırıcı, maliyeti düşürücü modern tarım teknolojilerinin uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu nedenle üretim planlamasının yapılarak, hangi ürünün, nerede, ne kadar üretilmesi gerektiği belirlenmelidir.

c) Araştırma bölgesinde pazarlama aşamasında üreticiler arasında bir birlikliğin olmamasından dolayı, taşıma masrafları yüksek olmakta, bununla birlikte üreticilerin alıcı karşısında (özellikle tüccar) pazarlık şansları az olmaktadır. Bu konuda üreticiler arasında pazarlama aşamasında faaliyet gösterebilecek bir kooperatifin kurulması faydalı olacaktır.

d) Ayçiçeği üretiminin artırılması bakımından, üreticilerin modern tarım aletleri ile diğer tarımsal üretim girdilerini zamanında ve ucuz şartlarda temin edebilmeleri için düşük faizli tarımsal kredilerin verilmesi faydalı olacaktır.

e) Üreticilerin ürünü yetiştirmeleri açısından ürün fiyatının teşvik edici en önemli unsur olduğu dikkate alınarak, ayçiçeği fiyatlarının iyileştirilmesi yoluyla üretim alanı, dolayısıyla da üretim miktarı artışı sağlanabilecektir.

f) Üreticilerin ürünlerini teslim ettikleri Karadenizbirlik, ürün bedellerini bazı yıllar peşin ödeme yapmamaktadır. Bu da üreticileri zor durumda bırakmaktadır. Bu durumun önlenmesi için, Karadenizbirlik ürün bedellerini peşin ödemeli ya da ödeyeceği güne kadar ürün bedeli üzerinden belli bir faiz oranı uygulayarak üreticilerin kaybını az da olsa azaltmaya çalışmalıdır.

g) İl ve ilçe tarım teşkilatları harekete geçirilerek, bir plan ve program çerçevesinde üreticiler gelişen tarım teknolojileri ile ayçiçeği ve diğer tarım ürünlerinin yetiştirilmesi konusunda çeşitli yayım araçlarıyla eğitilmeli, ayrıca kooperatifçilik konusunda da bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. ANONİM,DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1996, Yayın No: 1985, Ankara,1997.
2. NOYAN, Ö.F., Tokat Yöresinde Azotlu ve Fosforlu Gübrelerin Ayçiçeğinde Verim ve Verim Unsurları Üzerine Etkileri, G.O.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat,1996.
3. ÇİÇEK, A. ve O.ERKAN, Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri, G.O.Ü.Ziraat Fakültesi yayınları No:12, Ders Kitapları Serisi No:6, Tokat, 1996
4. ESENGÜN, K., Tokat İlinde Meyve Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Ekonomik Durumu ve İşletme Sonuçlarını Etkileyen Fatörlerin Değerlendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma, E.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1990.
5. SAYILI, M., Tokat İli Kazova Yöresi Tarla Arazilerinde Kapitalizasyon Faiz Oranının Saptanması Üzerine Bir Araştırma, G.O.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Tokat, 1996.
6. SİVASLIGİL, C., Tokat İli Kazova Yöresinde Bulunan Tarım İşletmelerinin Yapısal Özelliklerinin Saptanması, İşletme Sonuçlarının Ortaya Konması ve Yöre Koşullarına Uygun İşletme Planlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma, E.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1990.
7. ARAS, A., **Güneydoğu Anadolu Arazi Mülkiyeti ve İşletme Şekilleri**, A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları No: 400, Ankara, 1956.
8. KIZILASLAN, H., **Türkiye'de Uygulanan Bitkisel Tohumluk Politikasının Tokat İli Üreticileri Üzerindeki Etkileri**, G.O.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Tokat, 1996.

ALTERNATİF POLİTİKALARIN TÜRKİYE PİRİNÇ PİYASASINA ETKİLERİNİN TAHMİNİ

Doç.Dr.Necati TÜREDİ *

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye pirinç piyasası için, 1969-1988 yıllık verisi ve iki aşamalı en küçük kareler yöntemine dayalı olarak geliştirilen, dinamik, doğrusal, setrörel bir ekonometrik model ile, hükümet müdahalesinin, pirinç piyasasına etkileri incelenmiştir. Bu amaçla, değişik politika senaryoları oluşturularak, bu politikaların etkileri, bir simülasyon yaklaşımıyla tahmin edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

In this study, the influence of government intervention in the Turkish Rice Sector is investigated through a dynamic, linear, sectoral econometric model. For this purpose, alternative policy scenarios are constructed and the effects of these policies are predicted through simulation of the model.

* KTÜ.İkt.İd.Bil.Fak.Öğr.Üyesi

1. GİRİŞ

Türkiye, pirinç sektöründe, önemli bir üretim yetersizliği ile karşı karşıya bulunmaktadır. Üretimdeki yetersizlik, son yıllarda daha da artarak, önemli bir sorun haline almıştır. 1979-1992 dönemi ortalaması olarak, üretilen pirincin tarımsal üretim değeri, toplam tarımsal üretim değerinin % 1'inden daha az iken, 1990-1992 dönemi pirinç üretiminde kendi kendine yeterlilik oranı, % 46 seviyesine düşmüştür. (1) Diğer bir ifadeyle, tüketimin yarıdan fazlası, ithalat yoluyla karşılanmak durumuna kalmıştır. Üretim yetersizliği ve bunun ödemeler dengesinde yol açtığı olumsuzluk ve diğer sorunlar, pirinç sektörüne yönelik hükümet politikalarının gözden geçirilmesini ve iç tüketimi iç üretimle sağlamaya yönelik yeni politikalar geliştirilmesini, Türkiye pirinç sektörü için, önemli bir sorun olarak, gündeme getirmiştir. Pirinç piyasasının, girdi temini, fiyat tesbiti ve üretim kararını etkileyen diğer faktörler bakımından, hükümet müdahalesine açık oluşu, geliştirilecek politikaların belirlenmesinde, hükümetin piyasaya müdahale aracı olarak kullandığı değişkenlerin (politika değişkenleri) etkilerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Bunun için bu çalışmada, politika değişkenleri ile diğer bazı değişkenler üzerine kurulan farklı senaryoların, pirinç piyasası üzerindeki etkileri, bir politika simülasyonu yaklaşımıyla tahmin edilerek, değişik politikaların pirinç piyasasına etkilerinin yönü ve muhtemel sonuçları konusunda bilgi edinilmeye çalışılmaktadır.

Çalışma, girişle birlikte, dört bölümden oluşmaktadır. 2-inci bölümde, pirinç için piyasa modeli ve modelin tahmin başarısı üzerinde durulmaktadır. 3-üncü bölümde, oluşturulan farklı politika senaryolarının, içsel değişkenler üzerindeki etkileri³ tahmin edilmektedir. 4-üncü bölümde, sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

2- PİRİNÇ PİYASASI MODELİ

2.1- Pirinç Piyasasının Ekonomik Yapısı

Pirinç alt sektörünün temel ekonomik yapısı; 1- Hükümet planlaması, 2-çiftlik ekim kararı, 3-ürün tahsis kararı ve 4-fiyat belirleme işlemlerinden oluşmaktadır. Arzulanan pirinç ekim alanına ilişkin hükümet politikasını yansıtan hükümet planlaması, esas olarak, fiyat destekleme politikası, girdi sübvansiyonu ve su tahsisini içermektedir. Ekim kararının, pirinç ve ekim alanı bakımından pirince rakip ürünler için destekleme ve piyasa fiyatı ile üretim maliyeti ve su arzından etkilenmesi beklenir. Ekim kararıyla ilgili olarak, ürün verimi ve verimi etkileyen, ekim alanı miktarı, zararlılarla mücadele, teknolojik değişme, ürün girdi fiyatı gibi değişkenlerin de belirleyici olduğu söylenebilir. Zira, bir yıla ilişkin toplam üretim, o yıla ilişkin ekim alanı ile ürün verimi tarafından belirlenir.

Ürün tahsis işlemi, ürünün (çeltiğin), hükümetce piyasaya satış ile, tohumluk ve ev tüketimi arasında bölüşümünü içerir. Hükümet ve piyasaya satılan miktar (pazarlanabilen miktar) ile dönem başı stoku ve ithalat, o yılın toplam pirinç arzını belirler. Piyasada mevcut pirinç miktarı, nüfus, gelir, diğer gıda maddelerinin piyasaya arz edilen miktarı, pirinç için piyasa fiyatını belirler. Bu fiyat ise, pirinç çiftçilerinin gelecek yıla ilişkin ekim kararını belirlemede etkili olur.

2.2.-Yapısal Eşitlikler

Türkiye pirinç piyasası modeli, beş yapısal eşitlik ile iki özdeşlikten oluşmaktadır. Yapısal eşitlikler, ekim alanı, verim, ithalat, talep ve piyasaya satışa, özdeşlikler ise, toplam üretim ve toplam arza ilişkidir. Arz fonksiyonu, ekim alanı, verim ve ithalat eşitlikleri olarak, arz bileşenleri şeklinde ifade edilmiştir. Toplam üretim özdeşliği ekim alanıyla hektar başına üretimin çarpımını, toplam arz özdeşliği ise, arzın bileşenlerine ayrışımını ifade etmektedir. Pirinç piyasa modelinde yer alan eşitliklerin tanımlaması aşağıda verildiği gibidir.

2.2.1.-Ekim Alanı Eşitliği

Ekim alanı eşitliğinin oluşturulmasında, tarımsal ürünlere ilişkin bekleme olgusu önemlidir. Zira, çoğu tarım ürünü ve pirince ilişkin destekleme fiyatı, ekim kararından sonra açıklanmaktadır. Bu durumda üreticiler, hangi ürünü ekeceklerine ilişkin kararlarını, geçmiş bir kaç yılın, ağırlıklı olarak ta son bir veya iki yılın, fiyatlarına göre oluşturacaklardır. Bu düşünceyle bu çalışmada, üretici ekim kararının, bir önceki yıl ürün fiyatına göre verileceği kabul edilerek, ürün fiyatı olarak, bir dönem gecikmeli piyasa ve destekleme fiyatı alınmıştır. Sonuçta, Nerlove'nin uyarlamalı beklentiler yaklaşımı kullanılarak, ekim alanı eşitliğinin⁴ tanımlaması, tablo 1'de verildiği şekilde yapılmıştır.

2.2.2.-Verim Eşitliği

Pirinç üretimi, ekim alanı yanında, birim alandan elde edilen ürün miktarına (verim) bağlıdır. Bu yüzden, ekim alanı ile toplam pirinç üretimini ilişkilendirebilmek için, pirinç verim eşitliğinin tanımlaması yapılmıştır. Öte yandan, sınırlı bir alandan daha çok ürün elde edilebilmesi, çiftçilerin, toprak dışı faktörleri (tohumluk, ilaç, gübre, sulama gibi girdiler, teknolojik gelişmeler, eğitim vb.), daha yoğun şekilde kullanmalarını gerektirir. Mevcut verim düzeyinin düşüklüğü, Türkiye için, toprak dışı üretim girdileri kullanımına, verimin nasıl tepki gösterdiğinin tahmin edilmesini önemli hale getirmektedir. Pirinç verimini etkileyen dışsal faktörler ve verim eşitliğinin tanımlaması, tablo 1'de verildiği gibidir. Teknolojik gelişmelerin ve gübre dışındaki diğer girdilerin verim üzerindeki etkisi, zaman (trend) değişkeni ile verim eşitliğinde temsil edilmektedir.

2.2.3- Pirinç İthalatı

Türkiye için pirinç arzının önemli bir bileşeni, pirinç ithalatıdır. Gerçekten, son yıllarda Türkiye'nin pirinç ithalatında önemli artışlar meydana gelmiş ve bazı yıllar ithalat, iç üretim seviyesine ulaşmıştır. Pirinç ithalatının, iç üretim, dönem başı pirinç stoku gelir ve (ithalat fiyatı/piyasa satış fiyatı) değişkenlerinin bir fonksiyonu olduğu kabul edilmektedir. Gelir artışının ithalata olan etkisinin belirlenebilmesinde, gelir ve nüfus arasında, çoklu bağlantıya yol açmamak için, gelir değişkeni, kişi başına olarak (kişi başına kullanılabilir gelir), ithalat eşitliğine dahil edilmiştir. (3). Buna bağlı olarak, diğer değişkenler de, kişi başına olarak ithalat eşitliğine dahil edilmiştir. Böylece, kişi başına olarak tahmin edilen ithalat miktarı, nüfus ile çarpılarak, toplam ithalat miktarı tahmin edilebilecektir. İthalat eşitliği tanımlaması tablo 1'de verildiği gibidir.

2.2.4-Tahsis Kararı

Üretilen pirincin, hükümete ve piyasaya satış ile çiftlik kullanımı (tohumluk ve ev tüketimi) arasında bölüşümünü içeren tahsis işleminin, öncelikle, destekleme ve piyasa fiyatından etkilendiği söylenebilir. Tahsis kararını etkileyen diğer faktörler sabit iken, daha yüksek piyasa fiyatı, daha çok ürünü piyasaya satışa götürürken, daha yüksek destekleme fiyatı, daha çok ürünü hükümete satışa götürür. Bu yüzden, ürün tahsisine ilişkin üretici kararında, en önemli belirleyici olarak, (piyasa fiyatı/destekleme fiyatı) değişkeni alınabilir. Tahsise ilişkin kararı etkileyen bir diğer önemli değişken, üretimin miktarıdır. Gerçekten, daha çok üretim durumunda, piyasaya, hükümete ve çiftlik tüketimine tahsis edilen miktar artacaktır. Öte yandan, kıt bir üretim yılında, piyasa fiyatının yükselmesi sonucu, piyasaya satılan miktarın, bol bir üretim yılında ise, piyasa fiyatının düşük kalması sonucu, hükümete satışın artması beklenir. Tahsis kararını etkileyen bir diğer değişken ise, ödeme durumudur. Peşin ödemenin hükümete satışını artırması beklenir. Çiftlik tüketimi için veri³ bulunamayışı, tahsis işlemini piyasaya satış ve hükümete satış olarak iki seçeneğe indirgenmesine götürmüştür. Böylece, çiftlik tüketimine ayrılan miktar bu iki tahsisin içinde düşünülmektedir. Piyasaya satılan miktar tahmin edildiğinde, hükümete satılan miktar da elde edilebilir. Bunun için pazarlanabilen miktardan, piyasa satışının çıkarılması yeterlidir. Bu yüzden, hükümete satış için ayrı bir eşitlik tanımlamasına gerek bulunmamaktadır. Piyasaya tahsise ilişkin eşitlik tanımlaması, tablo 1'de verildiği gibidir.

2.2.5-Pirinç Talebi

Pirinç için talep fonksiyonu tanımlaması, tüketilmiş talep fonksiyonu ilişkisinden hareketle, ters talep fonksiyonu şeklinde yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle, fiyat, talep edilen miktarın bir fonksiyonu olarak alınmıştır. Tek bir mal ve bu malın tek bir aracısı bulunması durumu için, böyle bir türetilmiş talep ilişkisi, kapalı olarak, aşağıdaki gibi elde edilebilir (4).

$$f(M,F,M,Z)=0$$

Burada; M:ürün miktarını, f:fiyatı, M: geliri ve Z: talebi etkileyen diğer faktörleri göstermektedir. Buradan, fiyat bağımlı değişken olmak üzere, elde edilen ters talep fonksiyonu, tablo 1'deki gibi elde edilir. Fiyatın, bu şekilde, talep fonksiyonunda bir bağımlı değişken olarak alınması, piyasa fiyatının ön tahminine imkan verir. Burada, esas fiyat olarak, piyasa fiyatı alınmış ve destekleme fiyatının, piyasa fiyatını etkileyen bir taban fiyat rolü oynadığı kabul edilmiştir.

2.2.6-Toplanma Düzeyi

Bölgeler arasında hükümet politikaları yönünden bir farklılık bulunmaması ve çalışmada kullanılan verinin, ülke geneli için mevcut bulunması yüzünden, ülkenin tümü bir gözlem birimi olarak alınmıştır. Böylece,yapılan analiz, piyasadaki işletmelerin toplanmış davranışlarına ilişkindir.

Yukarıda yapılan model tartışmaya dayalı olarak, oluşturulan doğrusal,ülke düzeyinde toplanmış eş-anlı eşitlikler modeli, tablo 1'de ve modelde yer alan içsel ve dışsal değişkenler tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 1-Türkiye Pirinç Piyasası Yapısal Modeli

1- Pirinç Ekim Alanı Eşitliği	
$PEA_t = f_1 (SPF_{t-1}, PEA_{t-1}, PDF_{t-1}, GF_t, RÜF1_{t-1}, RÜF2_{t-1})$	
2- Verim (hektar başına üretim) eşitliği	
$VERİM_t = f_2(PEA_t, GF_t, T)$	
3- Toplam üretim özdeşliği	
$TÜRM_t = PEA_t \cdot VERİM_t$	
4- Piyasaya satış eşitliği	
$PSM_t = f_4(PDF_t/SPF_t, TÜRM_t)$	
5- Toplam pirinç arz özdeşliği	
$TARZM_t = TÜRM_t + STK_{t-1} + PİTM_t - STK_t$	
6- Pirinç ithal eşitliği	
$PİTM_t/N_t = f_6(TÜRM_t/N_t, STK_{t-1}/N_t, PİTF_t/PPF_t, ŞKG_t/N_t)$	
7- Piyasa fiyat eşitliği	
$SPF_t = f_8(SPSM_t/N_t, PDF_t, ŞKG_t/N_t, KBBM_t)$	
8- Açık piyasa özdeşliği	
$TALEPM_t = TARZM_t$	

2.2.-Veri Yapısı ve Tahmin Yöntemi

Pirinç piyasası yapısal modelinin tahmininde kullanılan 1969-1988 dönemi zaman serisi verisi, ülke düzeyinde toplanmıştır. Veri DİE yayınları, TMO Gn.Md., Tarımsal Üretimi Geliştirme Gn.Md., Tarım İşletmeleri Gn.Md., Türkiye Ziraî Donatım Kurumu ve Hazine ve Dış Ticaret Müst.İhr.Geliş. Merkezinden sağlanmıştır. Çiftlik fiyatları, perakende fiyatlar ve girdi fiyatları serileri, sırasıyla, 1968=100 esaslı, çiftçinin eline geçen fiyatlar, tüketici ve toptan eşya fiyatları indeks serileriyle indirgenmiştir. Kişi başına gelir olarak, 1968=100 esaslı kişi başına milli gelir serisi alınmıştır.

Modeldeki tüm eşitlikler aşırı tanımlanmıştır. Eşitliklere ilişkin yapısal hataların, eşzamanlı ilişkili olmadığı kabul edilerek, modelin tahmininde, iki aşamalı en küçük kareler (2AEK) yöntemi kullanılmıştır (5). Model tanımlamasına ilişkin ayrıntı (6)'da verilmektedir.

Tablo 2- Yapısal Modeldeki İçsel Değişkenler

PEA _t	: t yılı (cari yıl) pirinç ekim alanı
VERİM _t	: Cari yıl hektar başına üretim
TÜRİM _t	: Cari yıl toplam pirinç üretimi
SPSM _t	: Cari yıl piyasa tahsis miktarı
PİTM _t	: Cari yıl pirinç ithalat miktarı
SPF _t	: Cari yıl piyasa çiftlik pirinç fiyatı
TALEPM _t	: Cari yıl toplam talep miktarı
TARZM _t	: Cari yıl toplam arz miktarı

2.3-Model Tahmini

2.3.1-Arz Bileşenleri

a- Ekim Alanı Eşitliği

$$PEA_t = 62616.55 + 2940.51 SPF_{t-1} - 0.2507 PEA_{t-1} + 21217.98 PDF_{t-1} \quad (1.34) \quad (-1.428) \quad (4.00)$$

$$-22292.65 GF_t - 10989.48 RÜF_{1,t-1} - 2403.87 RÜF_{2,t-1} \quad (1) \quad (-1.445) \quad (-1.582) \quad (-1.128)$$

R²=0.75, D-W=1.76, F=6.31, 1969-1988 verisi

b- Verim Eşitliği

$$VERİM_t = 3297.48 - 0.0097 PEA_t - 624.59 GF_t + 20.94 T \quad (2)$$

R² = 0.58, D-W=2.00, F=7.31, 1969-1988 verisi

c- Toplam Üretim Özdeşliği

$$TÜR M_t = PEA_t * VERİM_t$$

Tablo3- Yapısal Modelin Önceden Belinlenmiş Değ.

SPF _{t-1}	t-1 yılı pirinç piyasa fiyatı.
PEA _{t-1}	t-1 yılı pirinç ekim alanı
PDF _{t-1}	t-1 yılı pirinç destekleme fiyatı.
PDF _t	t yılı pirinç destekleme fiyatı.
GfI _t	t yılı girdi fiyat ind.(temsilen GFt)
RÜF1 _{t-1}	t-1 yılı ayçiçeği piyasa fiyatı
RÜF2 _{t-1}	t-1 yılı k.fasülye piyasa fiyatı.
GF _t	t yılı gübre fiyatı
T _t	Trenddeğişkeni (1968=1, 1992=25)
STK _{t-1}	t-1 yılı pirinç stok miktarı
PİTF _t	t yılı pirinç ithal fiyatı
ŞKG _t	t yılı şahsi kullanılabilir gelir.
KBBTM _t	t yılı kişi başına pirinç tüketimi
PPF _t	t yılı pirinç satış fiyatı.
N _t	t yılı Türkiye nüfusu.

d- Pirinç İthalat Eşitliği

$$PİTM_t/N_t = - 6.64 + 0.2084 TÜR M_t/N_t - 1.0594 STK_{t-1}/N_t \quad (4)$$

$$(0.7430) \quad (-2.351)$$

$$- 0.1173 PİTF_t/PPF_t + 0.0012 ŞKG_t/N_t$$

$$(-0.116) \quad (5.4580)$$

R²=0.72, D-W=1.59, F=11.38, 1969-1991 verisi

e- Piyasa Satış Eşitliği

$$SPSM_t = 86921.16 - 21969.70 PDF_t/SPF_t + 0.524 TÜR M_t \quad (5)$$

$$(-1.12) \quad (2.82)$$

R²=0.59, D-W=1.87, F=8.59, 1969-1988 verisi

f- Piyasa Fiyat Eşitliği

$$\begin{aligned} \text{SPF}_t = & -3.0777 - 0.0543 \text{SPSM}_t / N_t + 0.205 \text{PDF}_{t-1} \\ & (-0.145) \quad (0.394) \\ & + 1.607 * 10^{-4} \text{ŞKG}_t / N_t + 0.014 \text{KBBTM}_t \quad (6) \\ & (0.642) \quad (3.44) \end{aligned}$$

$R^2=0.60$, $D-W=1.79$, $F=5.64$, 1969-1988 verisi

Bütün eşitliklerin R^2 'leri, 0.60 veya daha büyük çıkmıştır. Serisel ilişkiye ilişkin $D-W$ istatistikleri, ekim alanı, ithalat ve talep eşitlikleri için kararsızlık bölgesine düşerken, diğer eşitliklerde serisel ilişki bulunmadığını göstermektedir. Ekim alanı eşitliği için, $D-h$ testi, gerekli şartlar oluşmadığı için uygulanamamıştır. t değerleri, 2AEK ile elde edilen çoğu katsayı tahminlerinin $\infty = \%5$ için anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çoğu değişkelere ilişkin katsayıların işaretleri, iktisat kuramı ile tutarlı bulunmuştur.

3- MODEL SİMÜLASYONU

3-1. Modelin Geçerliliği

Bir Modelin geçerliliği,, bir içsel değişkenin, t dönemi gerçek değeri ile, modelden elde edilen çözüm değerinin yakınlığına bağlıdır. Modelden elde edilen çözüm değeri, verinin kapsadığı döneme ait olabileceği gibi, veri sonrası döneme de ait olabilir. Veri sonrası döneme ait gerçek değerlerin, öntahmin değerleriyle doğrulanmasında, mevcut örnek bilgisinin bir kısmının, model tahmini için kullanılmaması bir kayıptır. Modelden, içsel değişkenlerin çözüm değerlerinin bulunmasında, bu değişkenlere ilişkin gerçek veri veya daha önce bulunan çözüm değerleri kullanılır (7). Gerçek veri kullanımının, hem model tahmininde, hem de modelin geçerliliğinin test edilmesinde aynı verinin kullanılması gibi bir sakıncası mevcuttur.

Modelin geçerliliğinin test edilmesinde, diğerleri yanında, kullanılacak bir⁹ ölçüt, Theil U eşitlik katsayısıdır (8). Türkiye pirinç piyasası modeline ilişkin U istatistikleri, Tablo 4 te verilmektedir. Sonuçlar, modelin tahmin başarısının, bir naive modelden daha iyi olduğunu ve tahmin için kullanılabileceğini göstermektedir (9).

Tablo 4-U Katsayı Tahminleri (1969-1988)

Bağımlı Değişken	İçsel Değişkenin Gerçek Değeriyle	İçsel Değişkenin Tahmin Değeriyle
Ekim Alanı	0.4232	0.4394
Verim	0.6449	0.6435
Toplam Ür.	0.5103	0.4805
Piy.Sat.Mik.	0.5996	0.6177
Pirinç İth.	0.6011	0.5714
Piyasa Fiy.	0.6242	0.6353

3.2-Statik ve Dinamik Simülasyon

Statik veya bir dönem için simülasyonda, tüm içsel değişkenler gerçek değerleriyle, dinamik simülasyonda ise, modelden elde edilen çözüm değerleri ile kullanılır. Her iki yaklaşım da, modeli içerir ve aynı değişkenler seti kullanılır. Gecikmeli değişkenler, statik simülasyonda, gerçek değerleri ile, dinamik simülasyonda ise daha önceki çözüm değerleri ile yer alırlar. Ancak, gecikmeli değişkenler, dinamik simülasyonda da, çözüm dönemi sayısı, gecikme dönemini aşınca kadar, gerçek değerleriyle kullanılır (10).

Burada dinamik simülasyon yaklaşımı kullanılarak sonuçlar, ortalama mutlak yüzde hata ölçütü ile değerlendirilmektedir.

3.3-Simülasyon Denemeleri

Burada, tahmin modeli kullanılarak, hükümetin uygulamış bulunduğu pirinç politikasından farklı olarak, oluşturulan her bir senaryonun uygulanması durumunda, kullanılan politika değişkenlerinin piyasa üzerindeki etkileri tahmin edilmektedir. Çözümde, dışsal değişkenler, gerçek değerleriyle alınırken, seçilen politika değişkenleri için, senaryoya uygun şekilde, ayrı bir farazi zaman serisi oluşturulmuştur. Bu farazi veri, diğer dışsal değişkenlerin gerçek değerleri ve gecikmeli içsel değişkenlerin çözüm değerleri ile birlikte kullanılmıştır. Böylece, içsel değişkenlerin örnek dönemine ilişkin çözüm değerleri elde edilmiştir. Oluşturulan çeşitli senaryolar ve sonuçları aşağıda verilmektedir.

3.3.1- Temel Simülasyon

Temel veya mevcut politikaların devamını öngören simülasyondan elde edilen içsel değişken çözüm değerleri, diğer senaryolar için elde edilen aynı içsel değişken çözüm değerlerinin mukayese edileceği bir esas oluşturur. Temel simülasyon çözüm değerlerinin bulunmasında, tüm dışsal değişkenler gerçek değerleriyle, bir dönem gecikmeli içsel değişkenler ise, bir önceki dönem çözüm değerleri ile alınarak, Tablo 5-10'daki sonuçlar elde edilmiştir.

3.3.2- Girdi Sübvansiyonunun Kaldırılması İle Simülasyon

(Simülasyon Denemesi-1)

Burada, sübvansiyonlu girdi temini politikasının, ekim alanı, üretim ve bağlı olarak, diğer değişkenler üzerindeki etkilerinin tahmin edilebilmesi için örnek döneminde, sübvansiyonlu girdi politikası uygulanmaması, bir senaryo olarak ele alınmaktadır. Bunun için tarımsal girdileri temsilen, gübre fiyatında ortalama % 100 artış öngörülerek, gübre fiyatı iki katına çıkarılmaktadır.

Tablo 5-10'da verilen sonuçlar, temel simülasyon sonuçlarıyla karşılaştırıldığında,

pirinç ekim alanında %11.6, verimde %5.6 ve pirinç üretiminde %16.4 bir azalma görülmekte ve sonuçta, hektar başına brüt ücreti geliri de azalmaktadır. Üretim ve arz azalışının bir sonucu olarak, piyasa fiyatında %08 bir artış meydana gelmektedir.

3.3.3- Sabit Fiyatlar İle Simülasyon

(Simülasyon Denemesi-2)

Bu senaryoda, destekleme, piyasa ve girdi fiyatları için, çalışma dönemi başlangıç yılı (1969) fiyatları, diğer fiyat değişkenleri için ise, sabit fiyatlar alınmaktadır. Bu durum, piyasa fiyatının içsel olması kabulüne aykırı olduğundan, piyasa fiyat eşitliği, bu senaryo için, modelden çıkarılmıştır.

Tablo 5-9'da verilen sonuçlar, temel simülasyona göre, ekim alanında %5.3, verimde %3.6, pirinç üretiminde %8.6 ve pirinç ithalatında %8.2 bir azalma olduğunu göstermektedir. Hektar başına brüt gelirden de azalma meydana gelmiştir.

3.3.4- Ekim Alanı ve Verim Artışı İle Simülasyon

(Simülasyon Denemesi-3)

Bu denemede, ekim alanı örnek dönemindeki en yüksek düzeyinde (77000 hektar), verim ise, dönem ortalamasının %25 üzerinde alınarak, üretim ve piyasa fiyatındaki değişme görülmek istenmiştir. Ekim alanı ve verimi modele bağlayan ilişkiler içsel olduğu için, bu eşitlikler modelden çıkarılmıştır. Tablo 11'deki sonuçlar, temel simülasyon dönem ortalamasına göre, üretimde %42, verimde¹¹ %23.3 artış ve piyasa fiyatında %2 azalmayı ifade etmektedir.

3.3.5- Örnek Sonrası Simülasyon

Modelin geçerliliğinin testi ile değişik senaryo sonuçlarının içsel değişkenlerin gerçek değerlerine göre değişimlerinin belirlenmesi için 1989-1992 örnek sonrası dönemi için, model simüle edilmiştir. Bu yüzden, 1988-1992 dönemi verisi, model tahmininde kullanılmamıştır. Tablo 12'deki sonuçlardan, ekim alanı ve üretimdeki azalışa bağlı olarak, piyasa fiyatında, çalışma dönemine göre, bir miktar artış olduğu anlaşılmaktadır. Gerçek ve simülasyondan elde edilen değerler arası ilişkinin tayini için, hesaplanan, mutlak yüzde hata değerleri Tablo 13'te verilmektedir.

Tablo 5- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlar ile Ekim Alanı Simülasyon Sonuçları

Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri			Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri		
	Tem.Sim.	Sim.1	Sim.2		Tem.Sim.	Sim.1	Sim.2
1969	62049	57716	60843	1979	77488	65856	60115
1970	57095	54960	56646	1980	53001	45250	60267
1971	62805	57243	57978	1981	70371	60488	60913
1972	57230	51012	58862	1982	78450	70619	60961
1973	59348	51756	54767	1983	71422	61628	58995
1974	65802	60450	62724	1984	64371	56049	59216
1975	58428	53406	62399	1985	70470	63048	57508
1976	56147	48433	55692	1986	56783	49989	59138
1977	59149	50595	61340	1987	56244	48796	58531
1978	63902	53440	61582	1988	51777	45787	56584
				Ort.	62.617	55327	59253

Tablo 6- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlarla Verim İçin Simülasyon Sonuçları

Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri			Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri		
	Tem.S.	Sim.1	Sim.2		Tem.	Sim.1	Sim.2
1969	2380	2351	2390	1979	2710	2465	2606
1970	2410	2381	2452	1980	2870	2685	2626
1971	2455	2381	2460	1981	2755	2558	2640
1972	2575	2462	2472	1982	2655	2481	2661
1973	2620	2476	2533	1983	2785	2589	2701
1974	2525	2412	2476	1984	2845	2664	2720
1975	2590	2502	2500	1985	2771	2617	2757
1976	2715	2571	2586	1986	2905	2765	2762
1977	2740	2571	2553	1987	2940	2798	2789
1978	2775	2564	2571	1988	2970	2847	2829
				Ort.	2700	2557	2605

**Tablo 7- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlarla
Toplam Üretim Simülasyon Sonuçları**

Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri			Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri		
	Tem.S.	Sim.1	Sim.2		Tem.	Sim.1	Sim.2
1969	147767	135590	145415	1979	209992	162335	156660
1970	137599	138160	138896	1980	152113	121496	158261
1971	154186	136296	142626	1981	193872	154728	160810
1972	147367	125592	145507	1982	208285	175206	162217
1973	155492	128148	138725	1983	198910	159555	159345
1974	166150	145805	155305	1984	183135	149315	161068
1975	151329	133622	155998	1985	195272	164997	158550
1976	152439	124521	144020	1986	164955	138220	163340
1977	162068	130080	156601	1987	165357	136531	163245
1978	177328	137020	158327	1988	153778	130356	160076
				Ort.	168770	141020	154250

**Tablo 8- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlarla
Piyasa Satışları Simülasyon Sonuçları**

Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri			Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri		
	Tem.S.	Sim.1	Sim.2		Tem.	Sim.1	Sim.2
1969	145724	139444	144540	1979	189093	164125	161152
1970	132821	127134	131303	1980	152948	136907	156168
1971	147662	138280	141606	1981	176868	156361	159547
1972	146858	135453	145884	1982	183540	166210	159405
1973	148962	134635	140177	1983	178102	157484	157374
1974	157731	147072	152049	1984	170079	152361	158518
1975	153548	144271	155994	1985	176503	160642	157265
1976	155096	140470	150685	1986	162268	148260	161422
1977	163304	146545	160440	1987	163204	148102	162097
1978	170618	149500	160663	1988	155094	142823	158394
				Ort.	161501	146804	153734

Tablo 9- Girdi Fiyatlarında Artış ve Reel Fiy.İle İthalat Sim.Sonuç.

Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri			Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri		
	Tem.S.	Sim.1	Sim.2		Tem.	Sim.1	Sim.2
1969	0	0	0	1981	26895	18938	20205
1970	5903	574	2230	1982	48795	38974	36263
1971	13251	5145	6466	1983	43795	35710	34665
1972	24583	20810	24963	1984	71878	62195	64641
1973	34285	28842	31048	1985	78619	68309	66968
1974	0	0	0	1986	91391	83453	88690
1975	24219	20368	25029	1987	148043	140490	146060
1976	27031	21185	24555	1988	143023	138006	144198
1977	44775	39564	45089	1989	158761	152401	151829
1978	65764	57681	62120	1990	159017	152600	149992
1979	64540	44313	43131	1991	161747	156861	159274
1980	34779	27528	35186	1992	199467	192935	192703

Tablo 10- Girdi Fiy.da Artış ve Reel Fiy.İle Piy.Fiy.Sim.Sonuç.

Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri		Yıl	Bağımlı Değişken Değerleri	
	Tem.S.	Sim.1		Tem.Sim	Sim.1
1969	2.105	2.115	1979	4.050	4.081
1970	1.634	1.643	1980	3.211	3.231
1971	2.576	2.590	1981	3.166	3.190
1972	2.543	2.560	1982	3.047	3.067
1973	2.104	2.125	1983	2.863	2.886
1974	1.803	1.780	1984	3.002	3.022
1975	2.397	2.410	1985	2.998	3015
1976	2.963	2.983	1986	2.933	2.948
1977	3.188	3.217	1987	2.821	2.837
1978	3.920	3.947	1988	3.460	3.472
			Ort.	2.834	2.856

Tablo 11- Ekim Alanı ve Verim Artışıyla Simül.Sonuç.

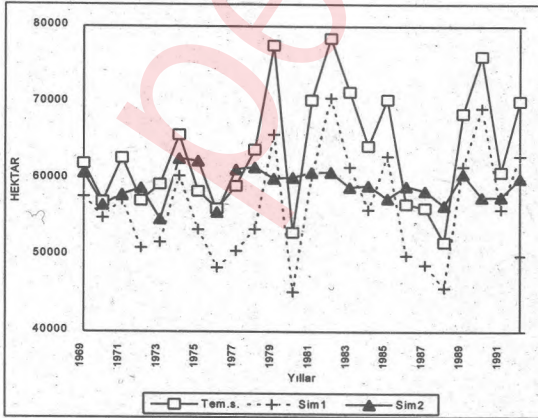
İçsel Değişken	Yıl	Temel Sim.	Yıl	Sim.3.	% Artış
Toplam Üretim (Ton)	1989	197580	1989	288750	46.0
	1990	215690	1990	248325	15.0
	1991	179894	1991	296142	65.0
	1992	205604	1992	288750	40.0
Ortalama					42.0
Piyasa Fiyatı (cari)	1989	1206	1989	1179	- 2.2
	1990	1662	1990	1649	- 0.8
	1991	2729	1991	2662	- 2.5
	1992	4620	1992	4545	- 1.6
Piyasa Fiyatı (reel)	1989	2.742	1989	2.681	
	1990	2.429	1990	2.410	
	1991	2.795	1991	2.726	
	1992	2.669	1992	2.626	
Ortalama					- 2.0
	1989	7897	1989	10049	27.0
	1990	6886	1990	7850	13.4
	1991	8245	1991	10485	27.0
	1992	7815	1992	9847	26.0
Ortalama					23.3

Tablo 12- Girdi Fiyatlarında Artış ve Reel Fiyatları ile Örnek Sonrası Simülasyon Sonuçları

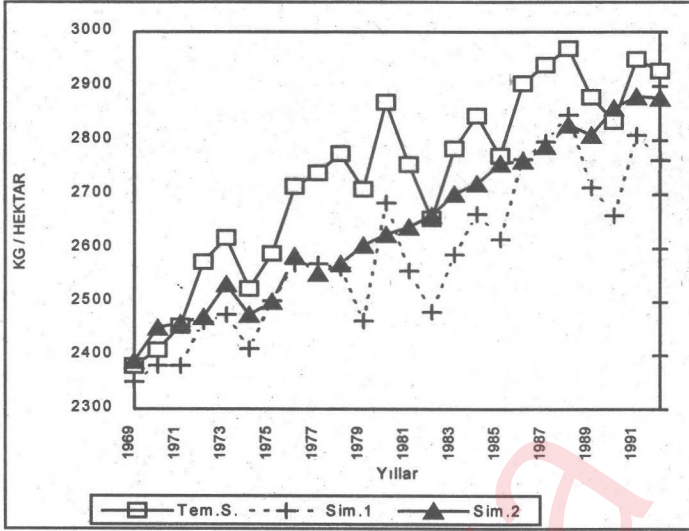
İşsel Değişken	Gerçek		Temel Sim.	Sim.1	Sim.2
Toplam Üretim (Ton)	1989	66000	68604	61723	60739
	1990	53000	76084	69294	57680
	1991	40000	60981	56062	57713
	1992	43000	70219	63070	60168
Verim (Ton)	1989	3000	2880	2713	2810
	1990	2604	2835	2661	2860
	1991	3077	2950	2819	2881
	1992	3000	2928	2763	2878
Toplam Üretim (Ton)	1989	198000	197580	167454	170677
	1990	138000	215698	184391	164965
	1991	124000	179894	157534	166271
	1992	129000	205601	174262	173164
Piyasa Satışı (Ton)	1989	182750	181554	165508	164145
	1990	104783	183001	166867	160296
	1991	121836	167438	155161	161244
	1992	118322	179564	163145	162570
İthalat	1992	291689	199467	192935	192703
Piyasa Fiyatı (Cari -TL/Kg)	1989	1902	1206	1216	1217
	1990	2333	1662	1677	1683
	1991	2948	2729	2745	2732
	1992	5098	4620	4657	4658
Piyasa Fiyatı (Reel/TL/Kg)	1989	4.323	2.742	2.764	2.766
	1990	3.410	2.429	2.451	2.460
	1991	2.692	2.795	2.811	2.803
	1992	2.945	2.669	2.690	2.691

**Tablo 13. Girdi Fiyat Artış ve Sabit Fiyatlarla Örnek
Sonrası Simülasyon Mutlak Yüzde Hata Değerleri**

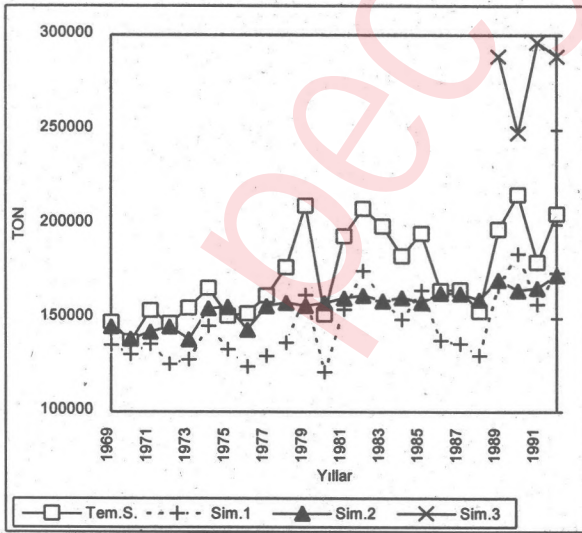
İşsel Değişken	Yıl #	Gerçek	Mutlak Yüzde Hata Değerleri		
			Temel Sim.	Sim.1	Sim.2
Ekim Alanı (Hektar)	1989	66000	3.9	6.5	8.0
	1990	53000	43.5	30.7	8.8
	1991	40000	52.0	40.0	44.3
	1992	43000	63.2	46.7	39.9
Verim (Ton)	1989	3000	4.0	9.6	6.3
	1990	2604	8.9	2.2	9.8
	1991	3077	4.0	8.7	6.4
	1992	3000	2.4	7.9	4.0
Toplam Üretim (Ton)	1989	198000	0.2	15.4	
	1990	138000	56.0	33.6	19.5
	1991	124000	45.0	27.0	34.0
	1992	129000	59.3	35.0	34.2
Piyasa Satışı (Ton)	1989	182750	0.7	9.4	10.0
	1990	104783	74.6	59.3	53.0
	1991	121836	37.4	27.4	32.3
	1992	118322	51.8	37.9	37.4
İthalat	1992	291689	31.6	33.8	33.9
Piyasa Fiyatı TL/Kg	1989	1902	36.6	36.0	
	1990	2333	28.8	28.1	
	1991	2948	7.4	6.9	
	1992	5098	9.4	8.7	

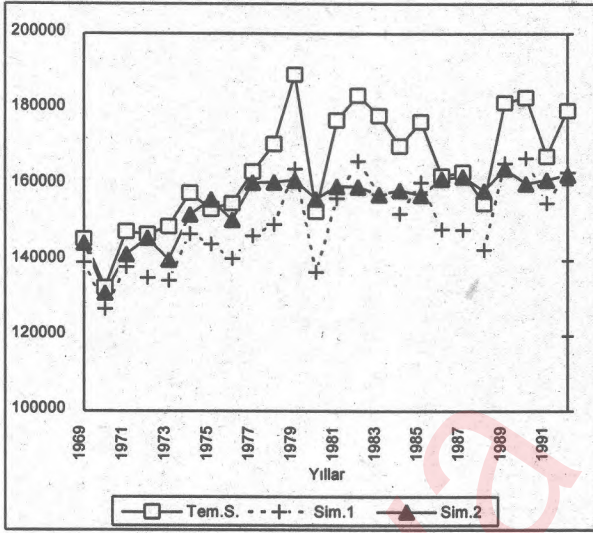
Şekil 1- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlar İle Ekim Alanı Sim.Sonuç. (1969-1992)

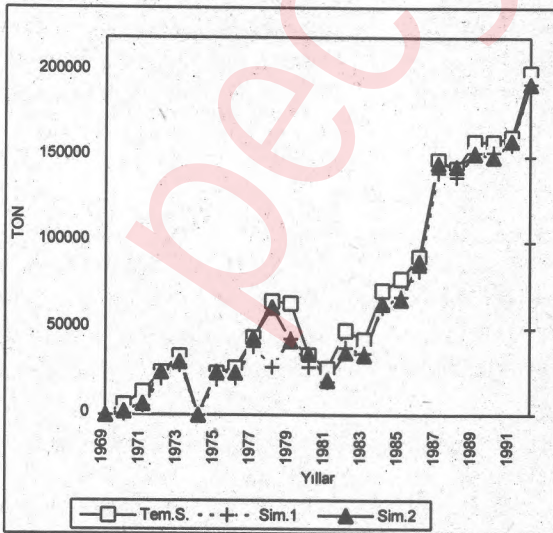
Şekil 2- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlar İle Verim İçin Sim.Sonuç.(1969-1992)

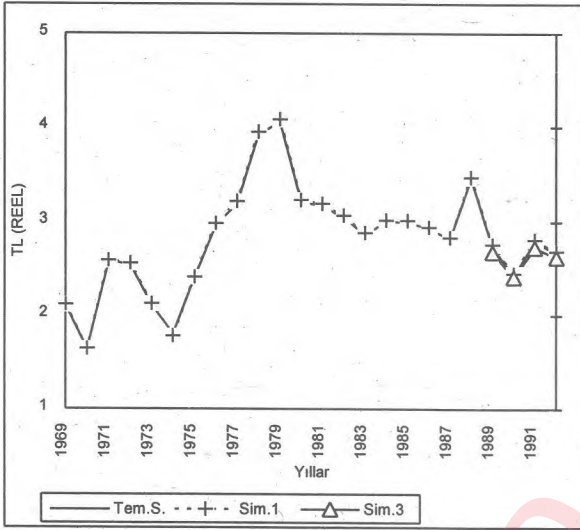
Şekil 3- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlar İle Toplam Üret. Simülasyon Sonuçları (1969-1992)

Şekil 4- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlar İle Piy.Sat.Sim.Sonuç.(1969-1992)

Şekil 5- Girdi Fiyatlarında Artış ve Sabit Fiyatlar İle İthalat İçin Sim.Son.(1969-1992)

Şekil 6- Girdi Fiyatlarında Artış ve Ekim Alanı-Verim Artışı İle Sim.Sonuç.(1969-1992)

IV.SONUÇ VE BULGULAR

Bu çalışmada, Türkiye pirinç piyasası için geliştirilen doğrusal, eşanlı, dinamik ve ülke düzeyinde toplanmış bir sektörel modele dayalı olarak, farklı politikaların, pirinç piyasası üzerindeki etkilerinin tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bunun için, farklı senaryoların, ekim alanı, verim, üretim, ithalat, piyasa satışı, piyasa fiyatı ve diğer içsel değişkenler üzerindeki etkisi, bir politika simülasyonu yaklaşımı ile tahmin edilmiştir. Bunun için, öncelikle, modelin, tahmin için kullanılabilirliği, Theil-U istatistiği ile test edilmiştir. Test sonucunda modelin güvenilir olduğu görülmüştür.

Farklı hükümet politikaları öngörülerek, oluşturulan her bir senaryo sonucunun, mevcut politikaların uygulanmaya devam edilmesi durumunda karşılaşılabilecek sonuçlarla mukayese edilebilmesi için, ilk senaryo olarak, mevcut politikalara devam edilmesi (temel simülasyon) öngörülmüştür. Ayrıca, yeni politikaların uygulanmasını öngören, üç farklı simülasyon denemesine yer verilmiştir. Simülasyon denemeleri ve elde edilen sonuçlar, aşağıdaki gibidir.

İlk simülasyon denemesi, girdi sübvansiyonu etkisinin tahmin edilmesi amacıyla, pirinç tarım girdelerini temsilen, gübre fiyatının % 100 artırılması senaryosuna göre yapılmıştır. Böylece, girdi fiyatlarındaki değişimin, veya girdi yardım politikasından vaz geçilmesinin, ekim alanı ve verim yoluyla, üretim ve diğer içsel ekonomik değişkenler üzerindeki etkisi tahmin edilmeye çalışılmıştır. Sonuçta, bu uygulamanın, mevcut politikaların devamını öngören temel simülasyon¹⁹ sonuçlarına göre, ekim alanını %11.6,

verimi %5.6, pirinç üretimini % 16.4 oranında azaltacağı, pirinç fiyatını artıracığı ve hektar başına brüt üretici gelirinde ise azalmaya yol açacağı görülmüştür. Bu uygulamanın, pirinç ithalatını önemli miktarda etkilemeyeceği gözlenmiştir.

Fiyat ve girdi maliyetlerinin sabit tutulması biçimindeki ikinci simülasyon denemesinin, ekim alanı ve verim yoluyla toplam pirinç üretimi ve diğer değişkenler üzerindeki etkisi tahmin edilmiştir. Sonuçta, bu uygulamanın, temel simülasyona göre ekim alanı, verim ve toplam pirinç üretimini sırasıyla, %5.3, %3.6 ve %8.6 oranında azaltacağı. buna karşılık, ilk simülasyona göre, bir miktar artıracığı görülmüştür. Ayrıca, hektar başına brüt üretici gelirinde, temel simülasyona göre azalma, ilk simülasyona göre ise az da olsa bir artma gözlenmiştir.

Üçüncü simülasyon denemesinde, ekim alanı ve verimde meydana gelecek bir artışın, pirinç ekonomisine etkisinin görülebilmesi için, ekim alanı, incelenen dönemin en yüksek düzeyinde (77000 hek.), verim ise dönem ortalamasının %25 üzerinde alınmıştır (verimde %25 artış). Örnek veri sonrası (1989-1992) dönemi için bulunan sonuçlar, üretimde ortalama %42, hektar başına brüt üretici gelirinde ise %23.3, artış olduğunu, piyasa fiyatında ise, %2 azalış meydana geldiğini göstermiştir.

1989-1992 örnek sonrası dönem için bulunan mutlak yüzde hata istatistikleri, ekim alanı, verim, üretim, ithalat, piyasa fiyatı ve diğer değişkenlerden çoğu için modelden sağlanan öntahminlerin, gözlenen değerlere yakın olduğunu ortaya koymuştur.

Simülasyon sonuçlarına bağlı olarak, şunlar söylenebilir. Piyasa fiyatı ve destekleme fiyatı, ekim alanını genişletici yönde, girdi fiyatları ise daraltıcı yönde etkilediğinden, kısa dönemde pirinç üretiminin artırılabilmesi için, pirinç lehine daha yüksek fiyat politikası ile daha çok ve etkin girdi yardım politikası uygulanmalıdır. Uzun dönemde ise, mevcut su arzının kontrol edilmesi ile üretilen yeni sulu tarım alanları, pirinç üretimine tahsis edilmelidir. Yine uzun dönemde, verimin teknolojik değişimle aynı yönlü ilişki içinde olmasından dolayı, verim artırıcı politikalar uygulanmalıdır. Verim artırıcı faktörler olarak, yüksek verimli çeşit geliştirilmesi ve sertifikalı tohumluk kullanımı, hastalık ve zararlılarla mücadele, daha çok makine ve gübre kullanımı, yeterli sulama, eğitim ve diğer faktörler sayılabilir. Modern girdi kullanımı, verim artışı yanında, üretim maliyetini düşürmek suretiyle, dolaylı şekilde, fiyat artışı etkisi yaparak, hektar başına üretici gelirinin artmasına ve ekim alanının pirinç lehine genişlemesine yol açabilecektir. Ancak, daha çok modern girdi kullanımı, parçalı arazi yapısından, toplulaştırılmış arazi yapısına ve büyük ölçekli işletme yapısına geçişle mümkün olabilir.

Halen 5 kg civarında bulunan kişi başına pirinç tüketiminin, iç üretimle karşılanabilmesi için, 2000'li yılların başında, Türkiye pirinç üretiminin, yaklaşık 350 bin ton olması gerekmektedir. Bunun için, 3000 kg/hektar'lık bir verimle³⁰ (mevcut verim ortalamasına göre %11 artış) 115 bin hektarlık alan, pirinç üretimine tahsis edilmelidir. Bu üretimin gerçekleşmesinde, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin işletmeye açılmasıyla birlikte, yeni sulanır alanların pirinç ekimine ayrılmasının, önemli bir rolü olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- 1- OECD, Ülke Tarım Politikaları Ve Ticareti : Ülke Raporu, Türkiye, Paris, 1994
- 2- Nerlove, M., The Dynamics of Supply: Estimating of Farmers' Response to Price, MD: J.H. Press, Baltimore, 1958
- 3- Evans, K.M., Macroeconomic Activity: Theory Forecast and Control, New York: Harper & Row, 1969
- 4- Foote, R.J., Analytical Tools for Stunding Demand and Structure, USDA, Agr. Hand Book, No: 146, 1958
- 5- Fomby, T.B., Hill, R.C., Johnson, S.R. Advanced Econometric Methods, Springer-Verlag, New York, 1984
- 6- Türedi, N., "Türkiye Piriç piyasası İçin Bir Dinamik Ekonometrik Model", Erciyes Ün. İ. İ. Bil. Fak. Dergisi, sayı 12, Kayseri, 1997
- 7- Naylor, T.H., "Policy Simulation Experiments with Macroeconometric Models: The State of the Art", Amer. Jour. f. Agr. Economics, 52(2), 1970
- 8- Theil, H., Prenciples of Econometrics, New York: John Wiley and Sons, 1971
- 9- Farnum, N.R. and Stanton L.W., Quantitative Forecasting Methods, Pws-Kent Pub. Comp. Boston, 1989.
- 10- Klein, L.R. and Young, An Introduction to Econometric Forecasting and Forecasting Models, Lexington, Mass.: D.C. Heath and Company, 1980

YÖNETİMDE HOŞGÖRÜNÜN ANLAM VE ÖNEMİ

Doç.Dr.Remzi Fındıklı

ÖZET

Hoşgörü, fikirlerini onaylamasak bile başkalarının düşünce ve görüşlerini serbestçe açıklamalarına müsaade etmek, hoş karşılamak ve müsamahalı olmak demektir. Son zamanlarda toplumumuzda ve özellikle de yönetimde bir gerginlik, sertlik ve hoşgörüsüzlük sözkonusudur. Yönetimin kararları dayanışma ve tartışmaya değil, tepeden inme ve direktedir. Bu durum verimli ve demokratik bir yönetim anlayışına ters düşmektedir. Bunun için yönetimde diyalog, hoşgörü, sağduyu ve uzlaşmayı hakim kılmak gerekmektedir. Demokrasi de bir hoşgörü rejimidir. Hoşgörünün tersi ise, bağnazlıktır. Bağnazlık bilindiği gibi çağdışıdır.

ABSTRACT

Tolerance is the quality of allowing other people to have their own attitudes, or beliefs, or to behave in a particular way, even if we don't agree or approve. Tolerance or tolerable is a very important element in modern administration. Administration must allow to exist or to happen in a particular way even though he does not agree. Democracy is also a tolerance regime. The succes of an administration depends on its tolerable to different opinions and views in the society. The opposite of tolerance is fanaticism. Fanaticism is also out of order invalid in modern democratic administration.

1.GİRİŞ

Yönetim, herşeyden önce bir hoşgörü olayıdır. Bir toplumda hoşgörü yoksa, sağlıklı bir yönetim de olamaz. Hoşgörü, birlikte yaşamın, çalışmanın ve yönetimin temel şartıdır. Yöneticilik, hoşgörülü olabilmektir. Hoşgörü bir olgunluk, medenilik, zenginlik ve incelik ifade eden bir toplumsal değerdir. Bilindiği gibi her şey incelerek kırılır. Ama insan incelerek güçlenir ve itibar kazanır. Zaten eğitimin amacı da insanı yoğurmak ve inceltmektir. İnsanın incelenmesi ise hoşgörülü olmasıdır.

Her alanda olduğu gibi yönetimde de başarılı olmanın temel şartı, hoşgördür. Gerçekten, katı, kaba, kırıcı ve hoşgörüden nasipsiz kimselerin yönetimde başarılı olmaları mümkün değildir. Günümüzde yöneticilerin başarısı daha çok hoşgörü, esneklik, tarafsızlık ve çalışanlarla geliştirilen iyi ilişkilerle ölçülmektedir. Bu nedenle yöneticiler günümüzde halkla ilişkilere ve hoşgörüye özel bir önem vermektedirler.

Ne var ki, son zamanlarda ülkemizde belirgin bir gerginlik, asabılık, hoşgörüsüzlük ve stres olayı yaşanmaktadır. En ufak ve sıradan bir hadise hoşgörüsüzlük nedeniyle çatışmaya, kavgaya ve hatta ölüme kadar gitmektedir. Yöneticiler, hoşgörü ve sağduyu ile düşünemedikleri için sağlıklı karar alamamaktadır. Bilindiği gibi sağlıklı kararlar, sağlıklı düşünme ile alınabilir. Yönetimin sağlıklı ve verimli karar alamamasının zararını yalnız kendileri değil, bütün toplum çekmektedir.

Oysa, Türk Milleti, engin bir hoşgörü kültür ve birikimine sahiptir. Gerçekten, Türkler yönetimleri altındaki milletleri din, dil, ırk ve renk farkı gözetmeksizin hoşgörü içinde ve barışçı bir biçimde yönetmesini başarmış örnek milletlerden birisidir. Bugünkü hoşgörüsüzlüğün altında ise, kültür erozyonu ve eğitimsizlik yatmaktadır.

Birleşmiş Milletler, 1995 yılını Türkiye'nin girişimi ile "Dünya Hoşgörü Yılı" ilan etmiştir. Böylesine anlamlı bir konunun Birleşmiş Milletlerce kabul görmesi Türkiye açısından sevindiricidir. Türkiye bu girişimiyle gerek ülkemizde gerekse dünyada hoşgörü (tolerans) anlayışını canlandırmak ve yaşatmak istemektedir. Günümüzde yaşanan gerginlik ve uzlaşmazlığın hoşgörüsüzlükten kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Hoşgörüsüzlük hem siyasi hem de sosyal hayatımızı olumsuz yönde etkilemektedir. Ne varki, basın kuruluşları reyting sağlamak için gerek siyasi partiler gerekse yönetimle muhalefet arasındaki anlaşmazlıkları tırmandırmaya çalışmaktadır. Kamu oyunun baskısına dayanamayan yöneticiler akılcı kararlar almak yerine popülist ve duygusal kararlar almakta ve böylece bütün toplum bundan zarar görmektedir. Sağlıklı, verimli ve istikrarlı bir yönetim için hoşgörü anlayışına ihtiyaç vardır. Gerek yöneticilerin gerekse yönetilenlerin karşılıklı olarak birbirini anlayış, sabır ve hoşgörüyle karşılaşmaları yönetimin başarısı açısından olduğu kadar, ülkenin huzuru için de gereklidir. Hoşgörüsüzlük kimseye bir şey kazandırmaz. Bu çalışmada hoşgörünün tanıtımı, anlamı, önemi ve yararı üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

HOŞGÖRÜ KAVRAMI

Hoşgörü, sözlükte bir şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha ve tolerans anlamına gelmektedir. Hoşgörülü ise, hoşgörüsü olan, hoşgörü ile davranan, müsamahalı, toleranslı demektir.

Hoşgörü, bir olgunluk belirtisidir. Ortaya koyduğu görüş ve savunduğu fikirler bi-

zimkilerle çelişse bile, insanları sabır ve olgunlukla karşılamadır.

Hoşgörü, yine sözlük anlamıyla tecviz (cevaz verme), insaf, anlayış, iyi niyet, duyarlılık ve uzlaşma gibi anlamlara gelir.

Hoşgörünün tersi ise, bencillik, bağınazlık, katılık, anlayışsızlık, sertlik, katılık, toleranssızlık, dikkafalılık, kendi bildiğini okumak, Nuh deyip peygamber dememek ve bozgunculuktur. Hoşgörü olmayan yerlerde sevgi, barış, uzlaşma, işbirliği, rekabet, güven ve gelişme de olamaz.

Hoşgörü, insani bir davranıştır. Görüş ve inançları bizimle uyuşmasa bile, herkes bizim gibi yaşama hak ve hürriyetine sahiptir. Esasen insanlar, bilgi, düşünce, kabiliyet ve maharetleri dolayısıyla bir değer taşırlar.

Hoşgörü kavramı, herkesin bilinçli bir şekilde idrak etmesi gereken önemli bir erdemdir. Çünkü, birbirini hoşgörmeyen insanlar birbirleri ile işbirliği kuramaz, birbiriyle ortaklık yapamaz. Esasen hoşgörü sahibi olmak, bütün olgun ve medeni toplumların en önemli meziyyetidir. Böyle toplumlarda yaşayan insanlar, birbirlerine olduğu kadar, dünyanın diğer milletlerine karşı da bir güven ve işbirliği telkin ederler. Hoşgörülü olmak, tek tek insanları yücelttiği gibi, insanlardan oluşan toplumları da yüceltip yükseltir.

Hoşgörü, bütün dünyadaki tek tanrılı semavi dinlerin ortak anlayışıdır. Hoşgörü, gerek doğu, gerekse batı dünyasında insanların belki de en önemli müşterek vasıtalarıdır. Çünkü hoşgörü, insanlar arasında sevgiyi, danışma ve dayanışmayı sağlar (1).

Hoşgörü, inanç, görüş ve düşüncelerinden dolayı başkalarını küçümsememek, alaya almamak, hor görmemek ve dışlamamaktır. Tam tersine farklı fikir ve düşüncelerin serbest ve özgürce, medeni bir şekilde tartışılabilmesine imkan vermektir. Böylece toplumda fikir zenginliği, tartışma ortamı ve rekabet imkanı doğacaktır. Günümüzde esas zenginlik para zenginliği değil, fikir zenginliğidir. Bilindiği gibi fikirler aynen mal gibidir. Nasıl ki kaliteli ve sağlam, ihtiyacı karşılamaya elverişli ve kullanışlı bir mal piyasada müşteri bulur, tutunursa, sağlam, tutarlı ve sorun çözücü fikirlerde toplumda taraftar bulurlar. Esasen, fikirlerin kanunlarla yasaklanması çağdışı olduğu gibi, hoşgörüye de aykırıdır. Toplumda taraftar bulmayan fikirler kendiliğinden ortadan kalkacağı gibi, piyasada müşteri bulamayan malların üretimi de durdurulacaktır. Unutulmamalıdır ki, müşterisiz meta zayıdır.

Hoşgörü, karşımızdaki kimsenin görüşlerini herhangi bir tehdit, tahdit ve taciz altında kalmadan açıklamasına tahammül etmektir. Eğer toplumda kişilerin görüşlerini açıklamalarına tahammül gösterilmezse, ülke halkı, önemli çözüm getirebilecek nice değerli görüş ve fikirlerden mahrum kalacaktır.

Yönetimde hoşgörü, yönetimde devamlılık ve istikrarı esas alarak, önceki yönetimin yaptıklarını karalama, yok sayma, silme ve bozma değil, tam tersine, tamamlama, geliştirme ve uzlaşmadır.

HOŞGÖRÜ NE DEĞİLDİR

Hoşgörü, herşeyden önce, hoşgörünme, şirin görünme, umursama, ve boşverme demek değildir. Şüphesiz, hoşgörünün de bir sınırı vardır. Hoşgörüde bu sınırın aşılması gerekir.

1) Celal Er, "95 Hoşgörü Yılı : Kooperatifçilik ve Hoşgörü", Karınca sayı.700, Nisan 1995, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Ank, s.14

Hoşgörü, bir takım toplumsal değerler, inanç ve ilkelerden taviz vermek değildir. Sırf hoşgörü olsun, kavga gürültü çıkmasını bozgunculuk olmasın diye, kanunsuz, ahlaksız ve uygunsuz hareketlere göz yumulursa, buna hoşgörü değil, hoş görünme, suçta iştirak etme, suçta göz yummak denir. Bir başka deyişle “neme lâzımcılık, duyarsızlık ve umursamazlıktır. Toplumda olup bitenlere boşvermek, aldirmamak, aldırış etmemek,” bana dokunmayan yılan bin yaşasın” demek, toplumun sonunu hazırlamak demektir. Oysa, hoşgörü duyarlı ve dikkatli olmayı gerektirir. Sözgelimi, bir suç işlendiğini görmek, bir erkekle kadını uygunsuz bir şekilde görüp seyirci kalmak, hoşgörü olsun diye bir girişimde bulunmamak bu uygunsuz ve ahlaksız hareketi teşvik ve tasvip etmektedir. Dolayısıyla, suçta iştirak etmek demektir. Oysa, medeni toplum, duyarlı toplum demek olup, suçu önlemeyi yalnız polisin sorumluluğuna bırakmayıp, kolektif bir şekilde onu önlemeyi görev kendisine bir vatandaşlık borcu saymaktadır.

Hoşgörü, yine değişik fikirler ileri süren kimselere karşı, fikir düzeyinde medeni bir biçimde cevap verme yerine, onu susturmak, rejim karşıtı görmek ve tehdit etmek de değildir. Bu davranış tam anlamıyla “bağnazlık” tır. Gerçekten, resmi ideolojiden yana olanlar, karşı görüşe olanları hep rejim karşıtı olarak suçlamaktadır. Bilindiği gibi resmi ideolojiler, rekabete ve muhalefete asla tahammül edemezler.

Hoşgörü, rehavet değil, rekabettir. Hoşgörünün temelinde rekabet yatar. Fikirlerin serbeste rekabet edemediği, tartışılmadığı hatta suç sayıldığı ülkelerde gelişme ve ilerleme olamaz. Çünkü, bütün buluş, icad, keşif ve gelişmelerin arka planında bunları hazırlayan “fikir babaları” vardır. Gerçekler, her zaman fikirlerin çarpışmasından doğarlar. Esasen demokrasi de bir rekabet rejimidir. Bir anlamda demokrasi, tahammül rejimi, hazmetme rejimi, farklı görüşlerin dile getirilebildiği çok sesli bir rejimdir. Zaten, demokrasinin fazileti de buradan gelmektedir. Demokrasilerde her görüşün temsiline imkan verilir.

Hoşgörü, karşı fikirleri yasaklama değil, onlardan yararlanmadır. Hiç kimsenin görüşü tek doğru değildir. Her düşüncenin eksik ve yanlış tarafları olabileceği gibi, doğru ve yararlı tarafları da vardır. Önemli olan, doğruları bulup onlardan yararlanabilmektir. Ünlü Fransız düşünürü bir muhalifine aynen şöyle seslenir: “Görüşlerinizi kabul etmiyorum. Buna ragmen, görüşlerinizi savunabilmen için bütün gücümle sonuna kadar mücadele edeceğim.”. Bu durum bir hoşgörü kültürünü, bir medenilik örneğini ve fikri olgunluğu göstermektedir. İşte batı ülkelerinin gelişmişliğinde bu hoşgörü ve rekabet ortamı yatmaktadır.

Halbuki, büyük Türk düşünürü Yunus Emre, daha 13. asırda “Yaradılanı hoşgör, Yaradanından ötürü” deyişiyle; Hacı Bektaş Veli, “İncitilsen de incitme” anlayışıyla hoşgörü anlamlı bir hayat felsefesi halinde dile getirmiş ve bu anlayış tarih boyunca yöneticilerimize ve halkımıza bir rehber olmuştur. Ne var ki, bu anlayış günümüzde yalnızca edebiyat kitaplarında hoş bir seda olarak okutulmaktadır.

HOŞGÖRÜ VE YÖNETİM

Sağlıklı ve istikrarlı bir yönetimin temel şartı, hoşgördür. Hoşgörü anlayış ve ortamının olduğu yerlerde gerçekten istikrarlı bir yönetim göze çarpmaktadır. Hoşgörü kültürünün olmadığı ve gelişmediği ülkelerde ise, yönetimde bir istikrarsızlık ve güvensizlik vardır. Yönetimin en istikrarsız olduğu ülkelerden biri de Türkiye’dir. Gerçekten, bir buçuk senede üç tane hükümet değişikliği olmuştur. Tahmin edileceği üzere, her hü-

kümet değişikliği yönetimde bir istikrarsızlık, yöneticilerde bir güvensizlik ve halkta bir yılgınlık meydana getirmektedir. İşbaşına gelen hükümetler tabiri yerinde ise, A'dan Z'ye herşeyi değiştirmekte, eski yönetimin aldığı bütün kararları iptal etmekte bürokratların yerini değiştirmekte ve yönetimi adeta bir "yaz-boz" tahtası haline getirmektedir. Bütün bunlar, hoşgörüsüzlük, tahammülsüzlük ve kıskançlıktan kaynaklanmaktadır. Burada en büyük zararı da ülke halkı görmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri geçen 74 yılda 55 hükümet kurulmuştur. Buna göre bir hükümetin ortalama ömrü bir buçuk yıldır. Oysa gelişmiş ülkelerde hükümetlerin ömrü ortalama dört yıldır. Osmanlı devletinde ise, 600 yıllık dönemde 215 hükümet kurulmuş ve bunların ortalama ömrü yaklaşık iki buçuk yıl olmuştur.

Kısa ömürlü hükümetler cesaretli ve uzun vadeli kararlar alamadıkları için "günlü kurtarmakla" yetinmekte ve popülist kararlar ve politikalar uygulamaktadırlar. Hükümetlerin ömrü kısa olduğu için muhaliflerine karşı hoşgörüsüz davranmakta ve ömürleri önceki yönetimi karalamakla geçmektedir.

Dünyanın iki büyük dini olan hristiyanlık ve islamiyet, hoşgörüye büyük bir önem vermiştir. Nitekim, hristiyanlığın onda dokuzu hoşgördür. Kıskançlık ve taassuba yer yoktur. İslam dini, bir yasaklar ve taassub dini değil, tefekkür ve hoşgörü dinidir. Avrupada reform ve rönesans hareketleri bir hoşgörü anlayışının sonucudur. İslamiyet, ilme ve düşünmeye verdiği önemden dolayı reform ve rönesans hareketlerinin oluşmasında Batıya ilham kaynağı olmuştur. İslam dini bir terakki ve tekamül dinidir. Çünkü, ilme çok önem vermiş ve dinde zorlamayı yasaklamıştır.

Fertleri birbirine hoşgörüyle bakmadığı milletlerde ve müsamaha ruhunun yerleşmediği ülkelerde kooperasyon, işbirliği, kolektif düşünce ve ortaklaşa iş yapmak ve ortak girişimlerde bulunmak mümkün değildir. Böyle bir ülkede büyük küçük her düşünce muhaliflerin kısır çekişmeleriyle ve havanda su dögmekle birbirini yer bitirir. Yine böyle bir ülkede sağlam bir düşünce ve inanç hürriyeti ve buna bağlı olarak istikrarlı bir yönetim oluşturamaz. Hatta, böyle bir ülkede hukuk devletinde de söz edilemez.

Aslında müsamaha ve hoşgörünün olmadığı bir yerde sağlıklı bir basın ve yayından, ilmi düşünceden, özgür girişimlerden ve kültür faaliyetlerinden de bahsedilemez. Günümüzde bu türden görülen şeyler ise, belli bir düşünce ve belli bir anlayışa göre sıkıştırılmış tek taraflı ve güdümlü bir kısım kısır çabalardır ki, bunlardan yeni, yararlı ve gelecek vadeden birşeyler beklemek boşunadır. Oysa, hoşgörü, çok yönlü, çok sesli ve çok farklı görüşleri dile getirebilmeyi gerektirmektedir.

HOŞGÖRÜ VE EĞİTİM

Eğitim, insana hoşgörü ve kişilik kazandırma sürecidir. Hoşgörü, ancak eğitimle kazanılabilen bir özelliktir. Hoşgörü, en büyük haslettir. Hayatın sırrı hoşgörüde yatar. Hayatta hep kusur arama yerine affedici, hoşgörüci olmak gerekir. İdareci, kendini üstün gören değil, sorumlu gören kişidir. İdareci, herkesten çok hoşgörümlü olmak zorundadır. İdareci aynı zamanda, güller arasında diken gören değil, dikenler arasında gül görebilen kimsedir. Kısa idareci, olayları hoş ve olgun görebilendir.

Çağdaş eğitim, çağdaş kişilik kazandırabilen eğitimidir. Çağdaş kişiliğin temel unsurları arasında ilk sırayı hoşgörü almaktadır (2) Nitekim bunu aşağıdaki sıralamada görmek mümkündür.

2) Necdet Serin, Çağdaş Üniversite- Çağdaş Eğitim, Başbakanlık, Ankara, 1990, s.41-42

Hoşgörü, İnsan sevgisi, Demokrasi inancı, Rekabete açık olmak, Dürüstlük, Çalışkanlık, Disiplin, Başkalarına karşı saygılı olma (güç yerine Hak kavramına bağlılık, hakkı üstün tutma), Çok yönlülük - çoğulcu düşünce, Hem insanlık-hem yurt ve millet sevgisi.

Eğitim, başkasının görüşlerine saygı göstermeyi, onun şahsiyetine saygı göstermeyi öğretir.

Eğitim sistemi insana hoşgörüyü, çok yönlülüğü, olaylara ve eşyaya daha geniş açıdan bakmayı öğretmelidir. Tek tip insan tipi hoşgörü espirisine ve çağdaşlığa sığmaz. Esasen, globalleşen ve küreselleşen dünyada tek tip insan yetiştirme çabası anlamsız ve gülünç kaçmaktadır. Bu çağda artık evrensel düşünebilen, evrensel ilkelere göre hareket edebilen ve evrensel olguları kavrayabilen insanlar yetiştirmek gerekmektedir. Bu arada evrensel bir hoşgörü kültürü oluşturulmalıdır.

HOŞGÖRÜ İŞLEVLERİ

Hoşgörünün üç temel işlevi vardır:

1. Hüner
2. Rekabet
3. Uzlaşma

1. Hüner. Hoşgörü, yöneticilere hünerlerini serbestçe ortaya koymalarına imkan verdiği için onları daha verimli ve üretken hale getirebilir. Gerçekten hüner göstermek bir hoşgörü ortamını gerektirir. Hoşgörü ortamını bulamayan yöneticiler hünerlerini ortaya koyamaz. Dolayısıyla üretken ve verimli olamazlar. Güdümlü hareket eden, hareket serbestisi ve takdir yetkisi olmayan, hareket sahası daraltılan yöneticiler hüner gösteremezler.

2. Rekabet. Hoşgörünün önemli bir işlevi de rekabettir. Rekabet, ancak hoşgörü ortamının olduğu yerlerde vardır. Kalite, bir anlamda her şeyin en iyisini, ihtiyaca en uygununu yapmaktır. Hoşgörünün olmadığı yerlerde ise durgunluk ve uyuşukluk sözkonusudur.

3. Uzlaşma ve uzlaştırma. Hoşgörünün üçüncü önemli işlevi ise, gerginlikleri, zıtlaşmaları, ve kavgaları barışçıl bir biçimde ve incelikle uzlaştırabilmesidir. Gerçekten, hoşgörü ile bir çok çatışmalar, bunalımların önlenmesi, toplumun ruh sağlığının korunması ve itilip kakılmalarının olmaması için bir anlayış ve hoşgörüye ihtiyaç vardır. Toplumun maddi sağlık kadar, manevi sağlığa ihtiyacı vardır.

Bunalım içinde olan insanlar, kendi kendilerinden sıkılan ve deşarj olamayan insanlardır. Bir değerli iş yapma yeteneği olmamak ve anlamsız bir hayat yaşamak, bunalımın ve can sıkıntısının başlıca kaynağıdır. Kitle ayaklanmalarını kıskırtmakla görevli bir kimse için, halkın can sıkıntısından bunalmış durumda olması, iktisadi ve siyasi yolsuzluklar içinde kıvrılır durumda olması kadar elverişli bir ortamdır (3).

Ülkemizde gerek iktisadi ve gerekse siyasi hadiseler, hayat pahalılığı, iktidarın dayatmacı tutumu topluma bunalıma itmektedir. Toplumun önemli bir kesim hakim kesimlere toplumdan dışlanmak istenmekte, inançlarına, yaşayışlarına ve giyimlerine müdahale edilmektedir. Bu durum, o insanlarda bir tedirginlik ve gerginlik yaratmaktadır. Bu nedenle, toplum kesimleri arasında şiddetle bir hoşgörüye, anlayışa ve diyaloga ihtiyaç vardır. Gerçekten, toplum kesimleri arasında diyalog ve hoşgörü ortamı sağlandığında, toplumsal birlik ve dayanışma da sağlanacaktır. Unutulmamalıdır ki, bir toplumun en büyük zenginliği

3) Eric Hoffer, Kesin İnançlılar, 3.baskı, Çev.E.Günur, Tur Yayınları, İstanbul, 1980, s.76

birlik ve beraberliğidir. Bunu sağlayan da yine hoşgörüdür. Onun için insanları hor görmeyip hoşgörmek gerekiyor.

HOŞGÖRÜNÜN SINIRLARI

Yönetimde hoşgörü önemli ve yararlı olmakla birlikte, her şey demek değildir. Hoşgörünün de bir sınırı ve ölçüsü vardır. Bu sınırın aşılması gerekir. Esasen hoşgörü, ölçü-süzlük değildir. Hoşgörünün ölçüsü, ondan beklenen yararadır.

Hoşgörü, hiç bir zaman vurdumduymazlığa, umursamazlığa ve boşvermişliğe vurdurulmamalıdır. Yöneticiler, hoşgörü göstereyim derken otoritelerini kaybetmemeye, kamu yararını gözetmeye ve ölçülü olmaya özen göstermek zorundadırlar. Aksi takdirde hoşgörü, yarar yerine zarar vermeye başlar. Kamu yararının bittiği yerde, hoşgörü de biter.

Diğer taraftan, toplumun değer yargılarına, ahlaki değerlerine ve inancına ters düşen, nâmus kavramını zedeleyen, aile hayatını hafife alan ve başıboşluğa yol açan hususlarda hoşgörü sözkonusu olamaz. Yine milli değerlere ve bayrağa saygıyı ortadan kaldırmaya yönelik sapık ve zararlı ideolojik hareketlere hoşgörü gösterilemez.

Bu arada ekonomik gelişmeler, üretime ve eğitime katkıda bulunmayan, aksine, birlik bütünlüğü ve toplumsal barışı bozan, kargaşaya yol açan, kamu düzenini tehdit eden, bölücülük ve kışkırtıcılık propagandası yapan eylem ve hareketlere hoşgörü gözüyle bakılmaz. Hoşgörüden beklenen ekonomik ve sosyal yararadır. Toplumlar hemen her zaman yararlı şeyleri korur, zararlı şeyleri de terkederler. Hoşgörü de böyledir.

SONUÇ

Sağlıklı ve verimli bir yönetim için hoşgörü ortamına ihtiyaç vardır. Yönetimde hoşgörü anlayışının olmaması, insanlarda güven duygusunu ve çalışma azmini olumsuz yönde etkiler. Çalışanlardan verim elde edilebilmesi için, onlara hoşgörülü davranmak ve moral vermek gerekmektedir. Bilindiği gibi moral, kişinin halinden memnun, geleceğinden emin olması demektir. Başarılı yönetim ve yöneticiler işyerlerinde rahat, sağlıklı, hoşgörülü ve uzlaşmacı bir çalışma ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Bunun için şikayet kutuları konmakta, halkla ilişkiler büroları kurulmakta ve zaman zaman anket uygulamaları yapılmaktadır. Yönetim kurumları, çalışanların şikayetlerini yok sayma yerine onları anlayış ve hoşgörü içinde birlikte çözmeye çalıştıkları takdirde başarılı olabilirler. Kısaca, hoşgörü herşey demek olmamakla birlikte, bir olgunluk, incelik, sağduyu ve saygı ifadesidir.

Bir atasözümüzde "Türk konuşmaya utanır, ama dövüşmeye utanmaz" denmektedir. İnsanları dövüşmeye iten temel sebep ise, konuşamamak, derdini anlatamamak, dinletememek ve hoşgörü görememektir. Biraz daha anlayış, hoşgörü ve saygı eğitim ve görgüsüyle yönetimde ve toplumdaki gerginlikleri uzlaşmacı bir biçimde çözebileceğimiz açıktır.

DUYURU

Üçüncü Sektör KOOPERATİFÇİLİK YAZIM KURALLARI

- 1- Dergiye gelen eserlerin basımı öncesinde HAKEM görüşü alınır. Yayın kuruluna gönderilen yazıların dergide yayınlanabilmesi için Yayın Kurulunca, belirlenen yayım kuralına uygun görülmesi ve Hakem Heyeti tarafından kabul edilmesi gerekir. Yayınlanması uygun görülmeyen yazılar hakkında yazarına/yazarlarına bilgi verilir.
- 2- Üçüncü Sektör KOOPERATİFÇİLİK DERGİSİ'nde Dünyada ve Türkiye'de Kooperatifçilik, tarım, yönetim ekonomisi, işletme, sosyo-kültürel v.b. konularda yazılara yer verilecektir.
- 3- Yazılar 15 daktilo sayfasını geçmeyen, birbuçuk aralıklı, sayfanın bir yüzüne anlaşılır bir dille yazılmış olmalıdır. Türkçe karşılığı olmayan teknik ve yabancı dildeki terimlerin parantez içinde kısa açıklaması yapılmalıdır.
- 4- Tercüme yazılarda, tercümenin yapıldığı yayının adı, cildi, sayısı, sayfası, yazarı ve ülkesi belirtilmelidir. Mümkünse yazının orijinalinin fotokopisi eklenmelidir.
- 5- Dergimizde yayınlanan yazılar sadece yazarların görüşlerini taşır. Kurumumuz için bağlayıcı husus taşımaz.
- 6- Yayınlanmak için tarafımıza gelen yazıların yayınlanıp yayınlanmamasına ve dergimizde nasıl yer alacağına Yayın Kurulumuz karar verir. Yayın Kurulu gerektiğinde yazılarda kısaltma ve düzeltme yapılmasını önerebilir.
- 7- Şekil ve grafik numarası ve ismi altına, tablo numarası ve ismi ise üzerine var ise kaynağı altına yazılmalıdır.
- 8- Bilimsel makalelerde faydalanılan kaynaklar metin içinde (1), (2), vb. gibi rakamlarla numaralandırılmalı ve temin sonunda da eser içinde verilmiş sırasına göre yazılmalıdır.
  - a- Kaynak makale ise; yazarın soyadı, adı, makalenin tam başlığı, yayının adı, cilt no, sayısı, yılı, sayfa numarası,
  - b- Kaynak kitap ise; yazarın soyadı, adı, kitabın adı, varsa editörü, yayın yeri, yayın no, yayınlandığı yer, yıl sayfa numarası,
  - c- Kaynak tebliğ ise; yazarın soyadı, adı, kongre, seminer ya da konferansın adı, düzenlendiği yer, yıl, sayfa no,
- 9- Yazarın ismi ile ünvanı makale başlığının altında, kuruluşu ise ilk sayfanın altında olacaktır.
- 10- Yazılarda İngilizce başlık ve 50 sözcüğü geçmeyecek İngilizce Abstract ile Türkçe özet yer verilecektir.
- 11- Makalenin ana fikrini oluşturan ve spot niteliğini taşıyan önemli kısımların altı çizilecektir.
- 12- Yayınlanan yazılar için Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun önceden belirlediği esaslar dahilinde hesaplanacak telif ücretinden düşüldükten sonra kalan kısmı yazarına ödenir.
- 13- Dergide makalesi yer alan yazarlara beşer adet dergi gönderilecektir.
- 14- Dergimiz Basın Meslek İlkelerine uyar.

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Organları YÖNETİM KURULU

Başkan : Kamil ÖZDEMİR
Pankobirlik Genel Müdürü

Başkan Yardımcısı : M.Nedim YILMAZ
TİGEM - Daire Başkanı

Muhasip Üye : Turhan GEVREK
Pankobirlik Genel Müdürlüğü Muhasebe Müdürü

Üye : Prof.Dr.Burhan AYKAÇ
G.Ü İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi

Üye : Prof.Dr.Rasih DEMİRCİ
G.Ü İİBF İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Üye : Prof.Dr.Celal ER
A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi

Üye : Nurettin HAZAR
Türk Kooperatifçilik Kurumu Eski Başkanı

Üye : Yıldırım ÖZGEN
T.Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri
Merkez Birliği Müfettişi

Üye : İlhan YILDIRIM
Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel
Müdürlüğü Uzman

DENETLEME KURULU

Başkan : Rıza KOZANOĞLU
Pankobirlik Genel Müdür Yardımcısı

Üye : H.Turgut ÖZDENER
Emekli

Üye : Nail TAN
Kültür Bakanlığı Türk Halk Müziği Korosu Uzmanı

◆ Vakıf organlarının üyelerinin isimleri Soyadı sırasıyla yazılmıştır.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMUNUN YAYINLARI

KDV DAHİL FİYATI
(1998 Yılı için)

1-	1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Uygulanmasında Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları (VII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğler)	300.000
2-	Kooperatif Şirketler (Yayın No. 30)	150.000
3-	Çeşitli Ülkelerde Toprak Reformu Uygulamaları (Yayın No. 34)	300.000
4-	Kooperatifçilik ve İlkokul (Yayın No. 38)	150.000
5-	Kooperatifçilik Bilgisi (Yayın No. 40)	200.000
6-	Büyük Mağazacılık ve Tüketim Kooperatifçiliği (Yayın No. 41)	300.000
7-	Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler Karşısında Türkiye'de Kooperatifçilik Politikası IX. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-Tebliğler (Yayın No. 42)	200.000
8-	Türk Kooperatifçiliği Üzerine Düşünceler (Yayın No. 43)	300.000
9-	X. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Tebliğler (Yayın No. 44)	300.000
10-	Atatürk ve Kooperatifçilik (Yayın No. 45)	200.000
11-	The Co-operative Movement In Turkey And Its Exopted Development (Yayın No. 46)	200.000
12-	Türkiye Ekonomisinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifçilik İşletmeleri (Yayın No. 48)	400.000
13-	Kooperatiflerin Dış Ticaret Açısından Millî Ekonomiye Katkıları (Yayın No. 49)	400.000
14-	Köy Kalkınma Kooperatiflerinde Yönetim (Yayın No. 50)	300.000
15-	Çorlu İlçesi Seymen Köy Kalkınma Kooperatiflerinde Grup Tanımının Ekonomik Analizi (Yayın No. 52)	300.000
16-	Vakıflar Tüzüğü (Yayın No. 53)	150.000
17-	Karınca Dergisi Kooperatifçilikle İlgili Bibliyografya (Yayın No. 55)	300.000
18-	XI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Tebliğler (Yayın No. 57)	400.000
19-	XI. International Turkish Cooperative Congress-Papers (Yayın No. 59)	400.000
20-	Türkiye'de Kooperatiflerin Verimli Çalışmaları Açısından Yatay ve Dikey Bütünleşme Hareketleri (Yayın No. 60)	400.000
21-	Tarımsal Üretimde Kooperasyon ve Türk Tarımına Uygulanabilirliği (Yayın No. 61)	300.000
22-	Marketin Functions On Foreign Trade In Turkey And In The United States Of America (Yayın No. 63)	400.000
23-	"Dünyada Mekan" Konut Kooperatifleri-Seminer-Tebliğleri (Yayın No. 64)	300.000
24-	"Altın Bilezik" Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 65)	300.000
25-	"Bir Lokma Bir Hırka" Tüketim Kooperatifleri - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 66)	300.000
26-	XII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Tebliğler (Yayın No. 67)	400.000
27-	XII. International Turkish Cooperative Congress-Papers (Yayın No. 68)	400.000
28-	Türkiye'de Tüketim Kooperatiflerinin Bugünkü Durumu, Alınması Gereken Tedbirler - Araştırma (Yayın No. 70)	400.000
29-	Anadolu Basınında Kooperatifçilik (Yayın No. 71)	400.000
30-	Bütün Değişiklikleriyle Kooperatifler Kanunu (Yayın No. 72)	350.000
31-	Türkiye'deki Sendikal Faaliyetler İçindeki Tüketim Kooperatiflerinin Durumu ve Gelişme İmkânları - Araştırma (Yayın no. 73)	400.000
32-	Yeni Seminer Tebliğleri - (Kooperatifçilik Dergisi Özel Sayısı)	300.000
33-	Türkiye'deki Kooperatiflerin Avrupa Topluluğu Bünyesine Entegrasyonu - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 74)	300.000
34-	"Kooperatifler ve Özelleştirme" Seminer Tebliğleri (Yayın No. 75)	300.000
35-	XIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No. 76)	400.000
36-	XIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-İngilizce/Almanca Tebliğler (Yayın No. 77)	500.000
37-	Kooperatif Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Yayın No. 78) (1991 Yılı)	500.000
38-	1992 Kooperatifçilik Yıllığı (Yayın No. 80)	600.000
39-	XIV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğleri (Yayın No. 81)	600.000
40-	XIV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce/Almanca Tebliğleri (Yayın No. 82)	600.000
41-	Millî Hakimiyetin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Temelleri Sempozyomu Tebliğler (Yayın No. 83)	400.000
42-	1993 Kooperatifçilik Yıllığı (Yayın No. 84)	1.000.000
43-	1994 Kooperatifçilik Yıllığı (Yayın No. 85)	1.000.000
44-	XV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No. 86)	1.000.000
45-	XV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce/Almanca Tebliğler (Yayın No. 87)	1.000.000
46-	Türkiye'de Kooperatifçilik (Yayın No. 88)	300.000

Not: Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, öğrenci, öğretmen ve öğretim üyelerine %25 iskontolu olarak satılır.

DERGİLER	KARINCA	KARINCA KARDEŞ	KOOPERATİFÇİLİK	COOPERATION IN TÜRKİYE
Adet (TL)	400.000	Karınca'nın Eki	750.000	1.400.000
Adet \$	2	olup parasızdır.	4	8
Adet (DM)	3		4	12
Yıllık (TL)	4.000.000		3.000.000	2.800.000
	(12 sayı ve Karınca Kardeş)		(4 sayı)	(2 sayı)

Yayın İsteme Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu, Milhatpaşa Cad. No. 38/A
06420 Kızılay/Ankara

Tel : (312) 431 61 25 - 431 61 26

Faks : (312) 434 06 46

Yayın Bedeli yatırmak için Banka Hesap No: T.C. Ziraat Bankası Kızılay Şb. 30440/217051 - ANKARA

Not: PTT ile kitap yayın isteyenlerin; PTT masrafı dahil yayın bedelini hesabımıza yatırdıklarına dair makbuzlarını talep dilekçelerine eklemeleri gereklidir. (Beher kitap için PTT gideri: 60.000 TL.)